

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені В.Н. КАРАЗІНА

Геолого-географічний факультет  
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

**ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА  
ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ:**  
*робочий зошит для семінарсько-практичних занять*

Студента(ки) \_\_\_\_\_

Групи \_\_\_\_\_

Харків-2013

Нємець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «*Економічна і соціальна географія України*». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.

Робочий зошит розроблений як складова частина навчально-методичного комплексу для курсу «*Економічна і соціальна географія України*», однієї з важливих дисциплін у професійній і практичній підготовці бакалаврів географії.

*Рекомендовано до друку Вченою радою  
геолого-географічного факультету  
Харківського національного університету  
імені В.Н. Каразіна  
(протокол № 1 від 06.09.2013 р.)*

**Мета навчального курсу:** формувати практичні навички та закріплювати знання про суспільно-географічне положення України, природно-ресурсний потенціал, демографічну ситуацію, розвиток та розміщення провідних галузей економіки та міжгалузевих комплексів тощо. Важливим завданням курсу є формування практичних навичок дослідження стану соціально-економічного розвитку областей України, визначення перспектив їх розвитку.

***Навчальні компетентності студентів:***

- вміти давати оцінку та знати особливості економіко-географічного, геополітичного, транспортно-географічного положення України;
- володіти знаннями щодо особливостей природно-ресурсного потенціалу України та проблем його освоєння;
- визначати особливості демографічних проблем розвитку держави, вміти їх пояснювати;
- знати закономірності розміщення територіальної організації виробничих сил України та її окремих регіонів, вміти визначати основні проблеми;
- вміти аналізувати загальні закономірності та особливості регіональної диференціації та перебігу економічних і соціальних процесів в Україні;
- вміти аналізувати процеси територіальної диференціації господарства;
- вміти проводити характеристику окремих територіально-виробничих комплексів, промислових і транспортних вузлів, сільськогосподарських зон; економічних районів; окремих регіонів країни, визначити проблеми та шляхи подальшого розвитку.

Робочий зошит розрахований на студентів денного і заочного відділень геолого-географічного факультету, які навчаються за напрямком підготовки «Географія».

## ЗМІСТ

<b>Модуль 1.</b> Суспільно-географічне положення України. Етно-демографічні процеси в Україні.....	5
<b>Семінарсько-практичне заняття № 1.</b> Тема: Соціально-економічна географія України як наука. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України.....	5
<b>Семінарсько-практичне заняття № 2.</b> Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави.....	8
<b>Семінарсько-практичне заняття № 3.</b> Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси.....	14
<b>Теми модуля 1 для самостійного опрацювання.....</b>	18
<b>Питання для підготовки до письмового модульного контролю 1.....</b>	19
<b>Модуль 2.</b> Особливості територіальної організації господарства України та її окремих регіонів.....	20
<b>Семінарсько-практичне заняття №1.</b> Тема: Загальна характеристика господарства України. Територіальна та галузева структура ПЕК України.....	20
<b>Семінарсько-практичне заняття №2.</b> Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури.....	25
<b>Семінарсько-практичне заняття №3.</b> Тема: Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).....	29
<b>Семінарсько-практичне заняття № 4.</b> Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України. Лісовиробничий комплекс України.....	33
<b>Семінарсько-практичне заняття № 5.</b> Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК).....	37
<b>Семінарсько-практичне заняття № 6.</b> Тема: Транспортний комплекс. Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості.....	41
<b>Теми модуля 2 для самостійного опрацювання.....</b>	44
<b>Питання для підготовки до письмового модульного контролю 2.....</b>	44
<b>Модуль 3.</b> Суспільно-географічне районування України.....	45
<b>Семінарське заняття № 1.</b> Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.....	45
<b>Семінарські заняття № 2-4.</b> Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України.....	47
<b>Питання для підготовки до письмового модульного контролю 3 .....</b>	66
<b>Індивідуальне навчально-дослідне завдання (курсова робота).....</b>	66
<b>Список рекомендованої літератури та електронних ресурсів .....</b>	68
<b>Додатки .....</b>	70

# МОДУЛЬ 1. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ. ЕТНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.

## Семінарсько-практичне заняття № 1

**Тема: Соціально-економічна географія України як наука.  
Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості  
формування території України.**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** визначити місце соціально-економічної географії в системі географічних наук, розкрити особливості історико-економічного розвитку Української держави; визначити економіко-географічне та геополітичне положення, розкрити особливості адміністративно-територіального устрою України, показати місце України на економічній та політичній картах світу.

**Основні поняття та терміни:** глобальний український простір, державна територія, державний кордон, економіко-географічне положення, етнічні землі, політико-адміністративний устрій, політико-географічне положення, суспільно-географічне положення, транспортно-географічне положення.

### **Актуалізація знань:**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка площа України?
2. Яке місце займає Україна в Європі за площею?
3. Поясніть походження назви «Україна».
4. Чим відрізняються поняття «країна» і «державна»?
5. З якими країнами Україна має сухопутний і морський кордон?
6. Які держави для України є сусідами першого, другого, третього порядку?
7. Назвіть області, які не мають виходу до державного кордону.
8. Назвіть області, які мають прямий вихід до Чорного та Азовського морів.
9. Яка область України найбільша за площею?
10. Яка область України найменша за площею?
11. Яка область України має державний кордон з найбільшою кількістю сусідніх держав?
12. Назвіть столиці різних державних утворень під час формування України.

### **Питання для обговорення:**

1. Предмет, об'єкт, завдання соціально-економічної географії України як науки.
2. Історико-географічні аспекти формування державної території України. Етнічні території.
3. Дати оцінку суспільно-географічного положення України (в різних аспектах). Визначити позитивні та негативні риси (за планом характеристики у додатку 1).
4. Делімітація та демаркація державних кордонів України. Сучасні проблемні аспекти.
5. Характеристика сучасного адміністративно-територіального устрою (АТУ) України.

### **Географічний мінімум:**

1. Використовуючи додаток 2 та карту в атласі вивчити історико-етнографічні землі України.
2. Використовуючи карту адміністративно-територіального устрою України вивчити головні адміністративно-територіальні одиниці держави.

**Додаткове завдання**  
**(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):**

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Становлення соціально-економічної географії України та розвиток власної економіко-географічної школи в Україні (персоналії)».
2. Державна символіка України та її геральдичне трактування.

**Рекомендована література:**

1. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол.: Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1988.
2. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
3. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
4. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник. – К, 2006.
5. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
6. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994.
7. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
8. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.

**Хід семінарсько-практичного заняття:**

1. Проаналізуйте історичні аспекти формування території України в різні періоди та заповніть таблицю.

Етап формування (рік)	Процеси та зміни, що відбувались у формування території держави
1917-1918 рр.	
1919 р.	
1922-1939 рр.	
1940 р.	
1945 р.	
1951 р.	
1954 р.	

2. Визначте позитивні й негативні риси суспільно-географічного положення України. Результати запишіть у таблицю.

Географічне положення	Позитивні риси	Негативні риси
Економіко-географічне положення (ЕГП)		
Політико-географічне положення (ПГП)		
Транспортно-географічне положення (ТГП)		

3. Користуючись атласом України та *додатком 2* нанесіть на контурну карту України: історико-етнографічні землі, головні адміністративно-територіальні одиниці України, географічний центр України та Європи, держави з якими межує Україна.



## Семінарсько-практичне заняття № 2.

### Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави.

#### Оцінювання: максимум 5 балів

**Мета:** охарактеризувати природно-ресурсний потенціал України, пояснити його вплив на економічний розвиток держави.

**Основні поняття та терміни:** природні умови, природні ресурси, раціональне використання природних ресурсів, природно-ресурсний потенціал, агрокліматичні, водні, мінеральні, земельні, лісові, біологічні та рекреаційні ресурси.

#### Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Що таке природні умови та природні ресурси?
2. Якими природними ресурсами Україна забезпечена найбільше?
3. Яка природна зона України найкраще забезпечена мінеральними ресурсами?
4. Назвіть найбільші вугільні басейни України.
5. Назвіть найбільші нафтогазоносні провінції й області України та найбільші родовища нафти та газу.
6. Назвіть найбільші залізородні басейни України.
7. Назвіть найбільші родовища руд чорних й кольорових металів та нерудної сировини.

#### Питання для обговорення:

1. Охарактеризувати основні поняття даної теми та навести класифікацію природних ресурсів за різними ознаками та авторами.
2. Яка роль земельних ресурсів в економіці України? Дайте суспільно-географічну характеристику земельних ресурсів України.
3. Особливості водних ресурсів України та їх характеристика. З чим пов'язані основні проблеми водогосподарського комплексу України? Запропонуйте шляхи вирішення проблем ВГК Харківської області, Криму, Донбасу, Закарпаття тощо.
4. Які основні показники формують агрокліматичні умови? Який вплив вони здійснюють на розвиток господарства? Основні особливості агрокліматичних ресурсів України.
6. Що таке рекреаційні ресурси? Які види рекреаційних ресурсів (природні чи соціально-економічні та які з них) на даний час є базою для розвитку рекреаційного комплексу України? Назвіть основні об'єкти, які занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО від України станом на 01.09.2013 р.
7. Охарактеризуйте флористичні та фауністичні ресурси України. У чому полягає проблема їх раціонального використання? Враховуючи розвиток високотехнологічних галузей економіки України, яка галузь господарства може сприяти частковій або повній заміні флористичних та фауністичних ресурсів?

#### Географічний мінімум:

1. Використовуючи додаток 3 та карту атласу «Мінерально-сировинна база» вивчити родовища корисних копалин.

#### Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Особливості використання земельних ресурсів у вашій області.



2. У чому ви бачите причини низької ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві? Як ви вважаєте, чи доцільним буде для України проведення агроекологічної класифікації територій? Які умови для цього необхідні?
3. Особливості рекреаційних ресурсів вашої області. Схарактеризуйте умови використання даних ресурсів, визначить перспективні території.

**Рекомендована література:**

1. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
2. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
3. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
4. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України. – К., 1998
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
6. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

**Хід семінарсько-практичного заняття:**

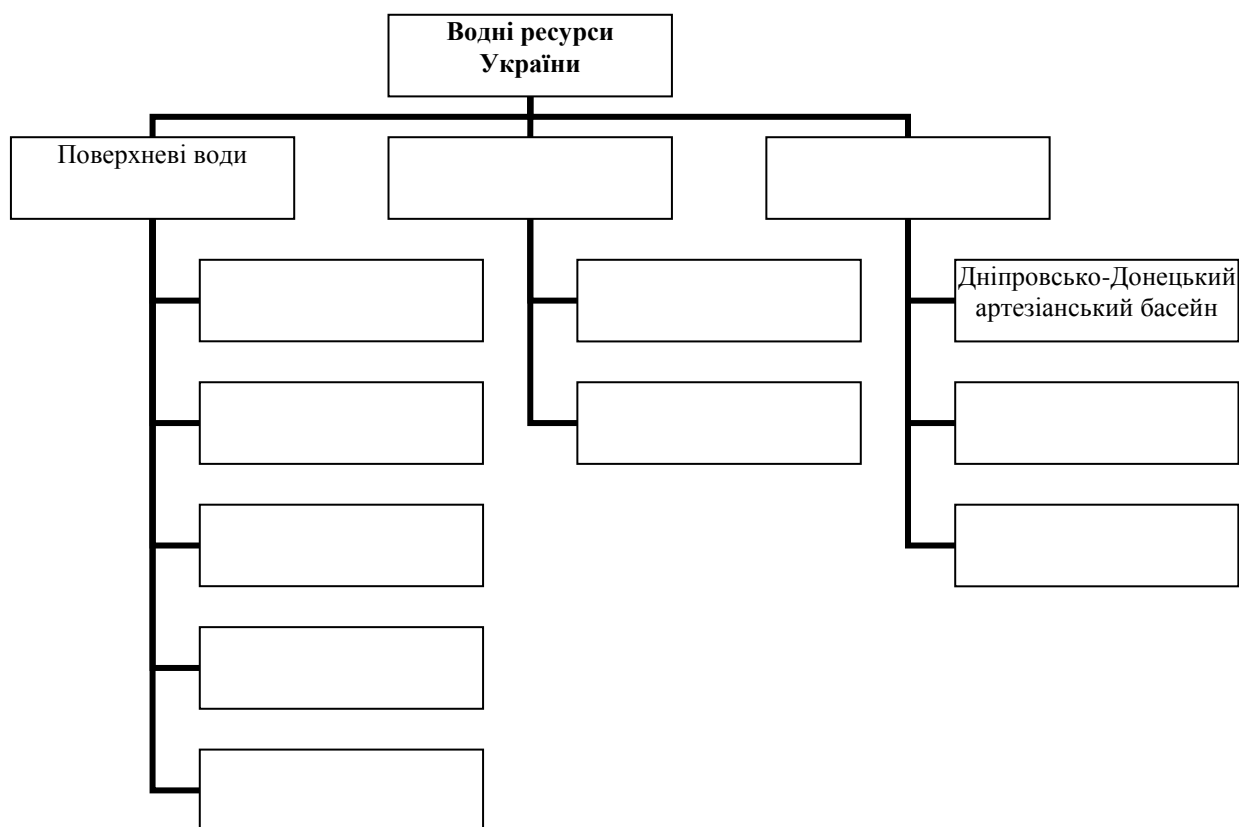
1. У таблиці знайдіть відповідність між корисними копалинами та їх родовищами

№ п/п	Вид корисної копалини	№ п/п	Назва родовища	
1	Горючі сланці	1	Лопушнянське	
2	Нікелеві руди	2	Великотокмацьке	
3	Газ	3	Липовеньківське	
4	Нафта	4	Микитівське	
5	Залізні руди	5	Гринівське	
6	Марганцеві руди	6	Немирівське	
7	Ртутні руди	7	Лавриківське	
8	Сірка	8	Бовтишське	
9	Цеоліт	9	Квасівське	
10	Мінеральні води	10	Сокириньке	

2. Висловіть своє бачення такої проблеми як приватизація землі? За допомогою таблиці «Так-Ні» обґрунтуйте її позитивні та негативні наслідки.

Так (позитивні)	Ні (негативні)

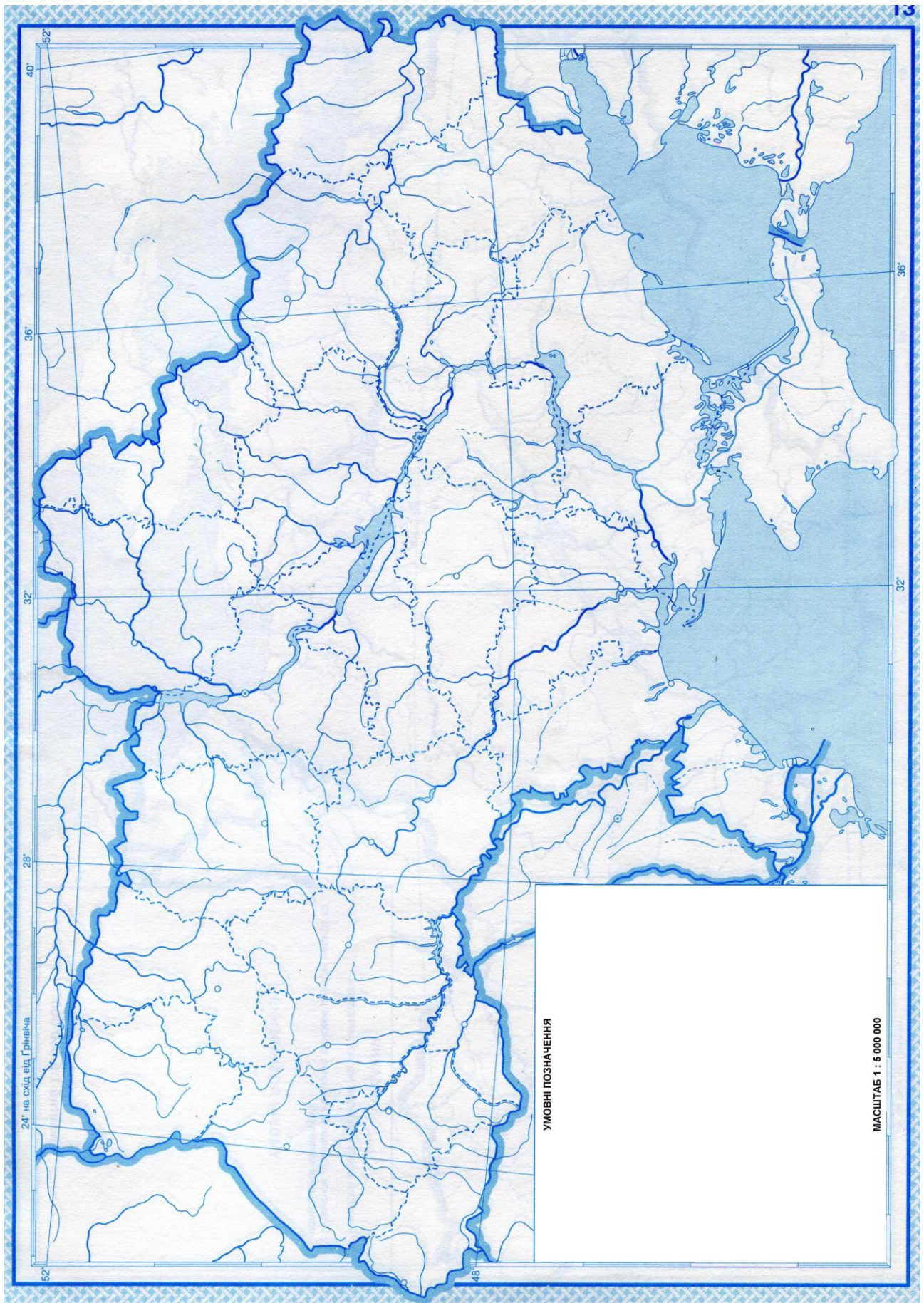
3. Заповніть схему: «Водні ресурси України». Наведіть приклади основних видів водних ресурсів.



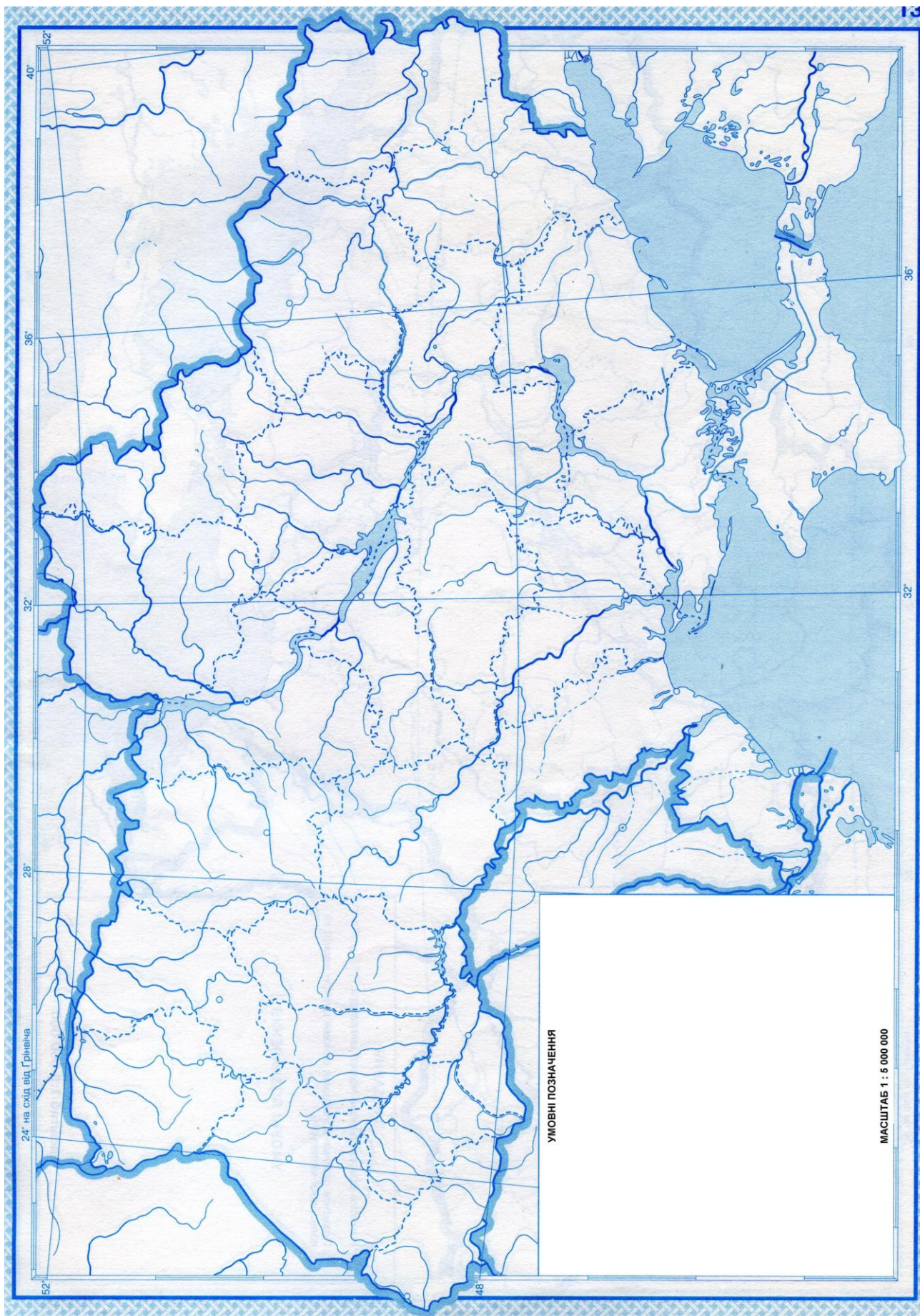
4. За допомогою атласу заповніть таблицю, вказавши назви природних туристсько-рекреаційних об'єктів привабливих для туристів і рекреантів та сприятливих для розвитку туристсько-рекреаційної сфери України.

Область України	Назва природного туристсько-рекреаційного об'єкту
Луганська	Провальський степ
АРК	
Волинська	
Дніпропетровська	
Донецька	
Закарпатська	
Запорізька	
Івано-Франківська	
Львівська	
Миколаївська	
Одеська	
Сумська	
Тернопільська	
Херсонська	
Хмельницька	
Черкаська	

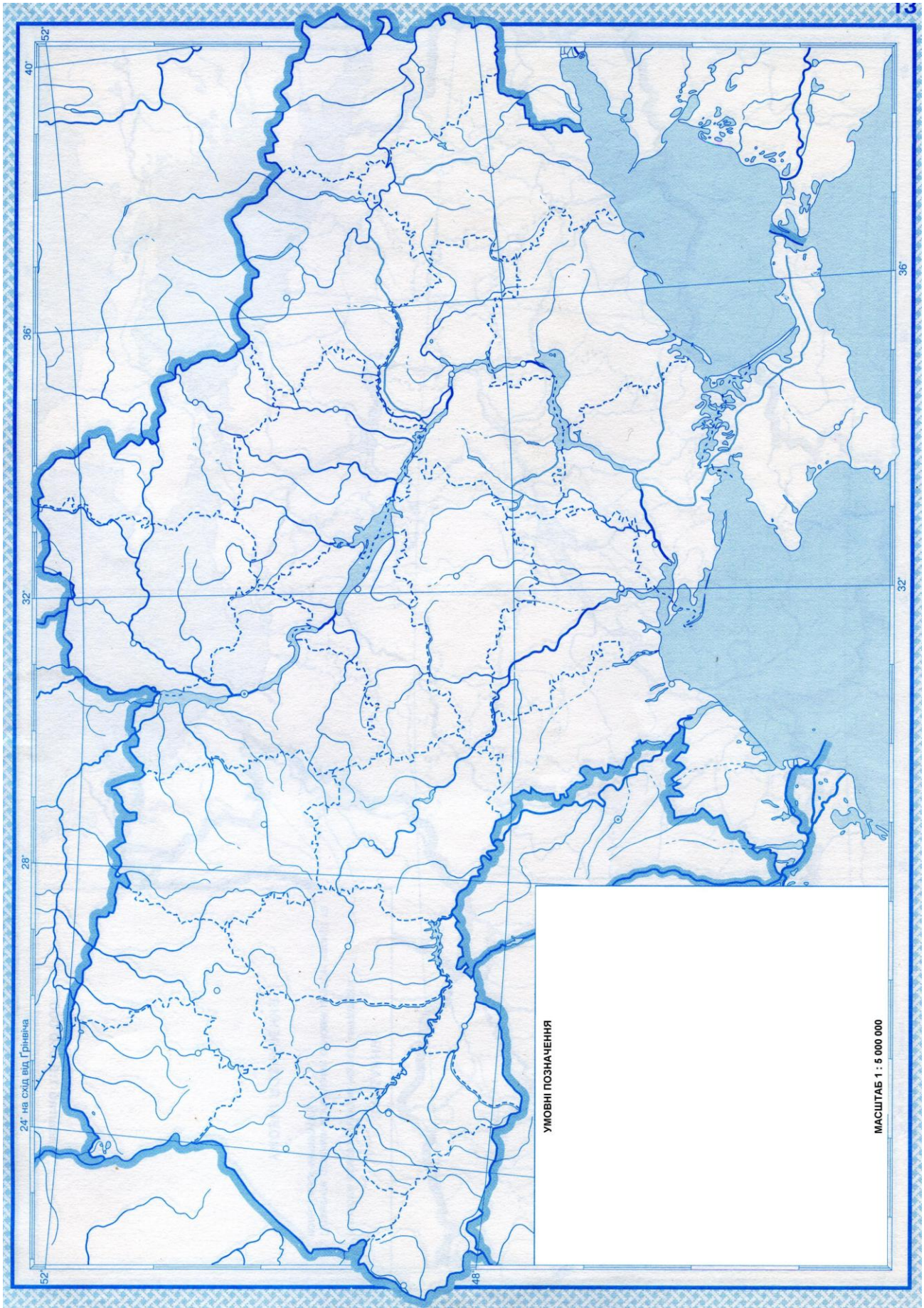
5. На контурних картах України позначити основні родовища паливних, рудних та нерудних ресурсів.











### Семінарсько-практичне заняття № 3.

#### Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси.

##### **Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** проаналізувати вплив сучасної демографічної ситуації в Україні на рівень її економічного розвитку, виявити особливості розміщення населення та трудових ресурсів, проаналізувати статеву-вікову та національну структуру населення, охарактеризувати рівень урбанізації та функціональні типи поселень.

**Основні поняття:** густота населення, природний приріст, статеву-вікова структура населення, система розселення, урбанізація, еміграція, імміграція, діаспора, трудові ресурси, міська агломерація.

##### **Актуалізація знань:**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка чисельність населення України була станом на 01.01.2013 року?
2. Яке місце за кількістю населення в Європі та в світі посідала Україна станом на 01.01.2013 року?
3. Назвіть головні причини депопуляції населення в Україні.
4. Яка середня густота населення України (в порівнянні з іншими країнами світу)?
5. Назвіть області України з найбільшою та найменшою густотою населення?
6. До якої мовної групи і мовної сім'ї належать українці?
7. Які причини впливають на розселення населення?
8. Назвіть міста-мільйонери України.
9. Які функції виконують міста та села?

##### **Питання для обговорення:**

1. Схарактеризувати сучасну геодемографічну ситуацію в Україні (кількість населення та процеси його відтворення, статеву-вікову структуру населення, міграційні процеси та їх причини, процеси урбанізації). Обґрунтувати динаміку структурних змін населення України.
2. Проаналізувати густоту населення України. Визначити та пояснити її основні риси, причини, територіальні відмінності.
3. Пояснити особливості розселення населення України. Схарактеризувати функціональні типи міст та види міських агломерацій.
4. Пояснити регіональні особливості розміщення і використання трудових ресурсів України та визначити регіональні проблеми, пов'язані з працевлаштуванням.
5. Етнологічний склад населення України. Найбільші діаспори України та їх вплив на соціальні процеси в Україні.

##### **Географічний мінімум:**

1. Використовуючи карти атласу та додаток 4, вивчити міста України, зазначені у додатку. та позначити їх на контурній карті.

##### **Додаткове завдання**

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Згідно з офіційними даними, Україна вступила у смугу демографічної кризи. Запропонуйте свій варіант подолання кризи.
2. Сучасні міграційні процеси. Нові хвилі міграції.
3. Унікальні міста України.

**Рекомендована література:**

1. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз. – Чернівці: Рута, 2003.
2. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
3. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль: ТДПУ, 2003.
4. Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. Демографічні перспективи України до 2026 року / НАН України; Інститут економіки. – К., 1999.
5. Хомра О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примаєв О.Г. Трудова міграція громадян України. Біла книга. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
7. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

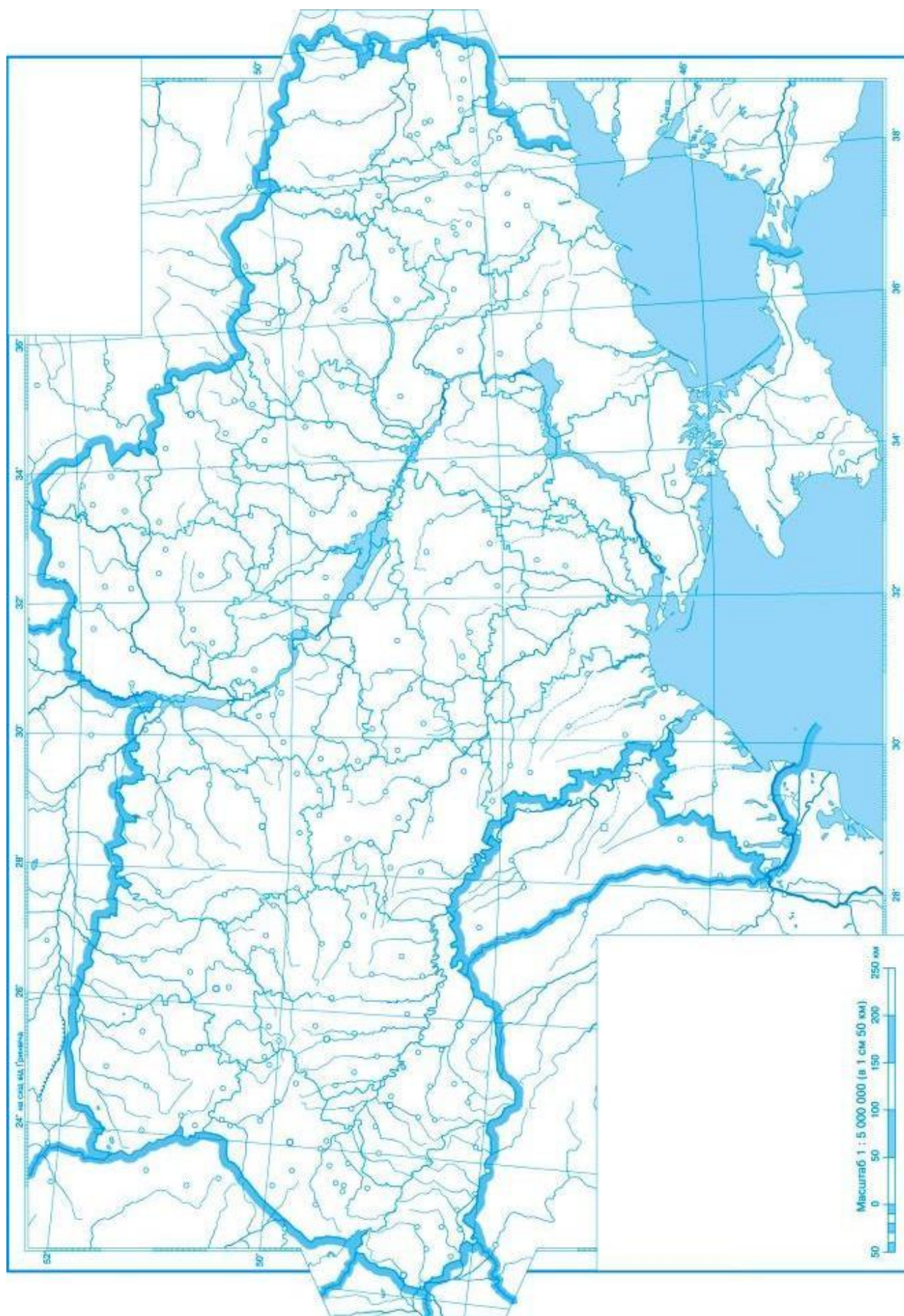
**Хід семінарсько-практичного заняття:**

1. Назвати чинники, які впливають на зміни народонаселення України.

Біологічні	
Етнографічні	
Соціально-економічні	
Медико-екологічні	
Психологічні	

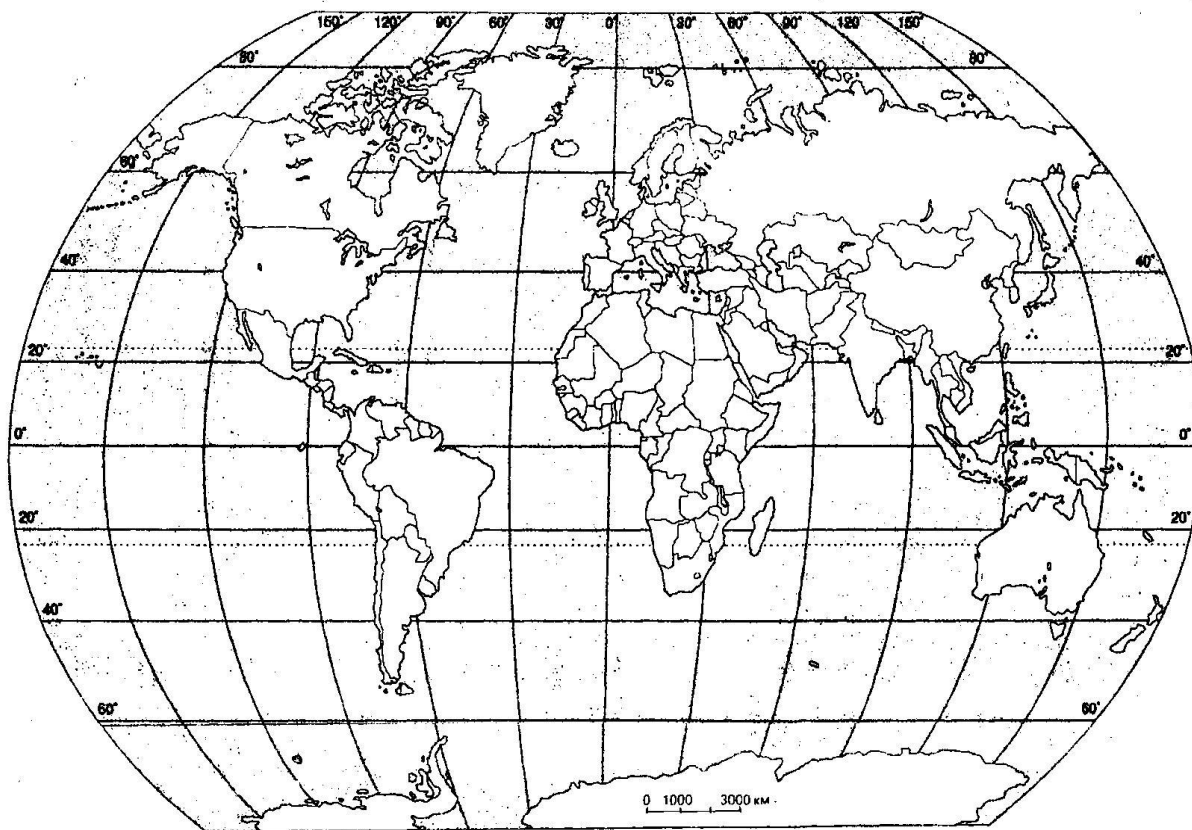
2. На контурній карті позначте міста України, зазначені у додатку 4.







3. На контурній карті позначте країни, де мешкають найбільші діаспори українців та сучасні напрями зовнішньої міграції українського населення.



4. Визначити, які області України, на вашу думку, є найбільш привабливими для мігрантів. Поставте оцінку в балах (від 1 до 5 балів, де 5 – досить привабливий, 1 – не привабливий)

Область, регіон	Сальдо міграції +/-	Причини міграцій		
		Економічні	Екологічні	Релігійні
Київська область				
Дніпропетровська область				
Чернігівська область				
Кіровоградська область				
АР Крим				
Львівська область				
Рівненська область				
Одеська область				
Харківська область				
Закарпатська область				

5. Використовуючи статистичні дані, літературні та картографічні джерела інформації, на картосхемі позначити відповідним кольором (штрихуванням) райони України з найбільшою концентрацією представників поширених тут національностей: росіян, євреїв, білорусів, молдован, поляків, угорців, румунів, греків, гагаузів, кримських татар тощо.



**ТЕМИ МОДУЛЯ №1**  
**ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ:**

1. Етнічні землі та етнографічні райони України (за різними джерелами).
2. Адміністративно-територіальна реформа в Україні (проект): доречність, наслідки, перспективи, недоліки та переваги.
3. Демаркаційні проблеми України.
4. Україна і міжнародні організації.
5. Напрямки та райони перспективної розробки корисних копалин в Україні.
6. Природні зони України: загальна характеристика, рівень ПРП та його вплив на економічний розвиток природної зони.
7. Динаміка кількості населення в XX-XXI століттях.
8. Класифікація систем розселення. Функціональні типи міст.
9. Методика геодемографічного районування.
10. Рівень та якість життя населення України.
11. Екологічний стан міського середовища.

## **ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 1.**

1. Предмет та об'єкт економічної і соціальної географії України.
2. Значення, структура та завдання економічної і соціальної географії України.
3. Видатні українські економіко-географи: Павло Чубинський, Степан Рудницький, Костянтин Воблий, Володимир Кубійович, Олексій Діброва та ін.
4. Основні наукові центри соціально-економічної географії України. Сучасні українські вчені.
5. Суспільно-географічне положення України.
6. Політики-географічне положення (ПГП) України. Основні геополітичні вісі України.
7. Сучасний державний та адміністративно-територіальний устрій України.
8. Походження назви «Україна» та її перші згадки в історичних документах.
9. Українська державна територія та її етнічні землі.
10. Основні етапи формування сучасної державної території України.
11. Історико-географічні аспекти формування господарської системи України.
12. Формування кордонів України в ході Другої світової війни. Сучасна конфігурація кордонів країни.
13. Поняття «ПРП» території. Сутність економічної оцінки ПРП. Значення виявлення компонентної структури ПРП.
14. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами. Регіональні відмінності в забезпеченні ПРП.
15. Структура та характеристика мінерально-сировинних ресурсів України.
16. Земельні ресурси. Структура землекористування.
17. Потенціал водних ресурсів з економічним потенціалом їх запасів, рівнем забезпеченості мешканців України і господарства, рівнем забезпеченості окремих районів і регіонів.
18. Особливості впливу агрокліматичних ресурсів на рівень розвитку галузей економіки України. Характеристика агрокліматичних ресурсів.
19. Лісові ресурси України та їх характеристика.
20. Фауністичні та флористичні ресурси України та їх структура.
21. Природно-рекреаційний потенціал України.
22. Чисельність, густота та динаміка населення України. Сучасна демографічна ситуація в Україні.
23. Етнічний склад населення України та його територіальні відмінності.
24. Мовний та релігійний склад населення України.
25. Особливості функціонування трудових ресурсів України.
26. Особливості системи розселення населення. Класифікація міст України за людністю та функціональним типом.
27. Міграції, види міграції та сучасні тенденції міграційних процесів в Україні.
28. Українська діаспора.

## МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ

### Семінарсько-практичне заняття №1.

**Тема: Загальна характеристика господарства України.  
Територіальна та галузева структура ПЕК України.**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** визначити особливості територіальної та галузевої структури господарства, закріпити знання про основні родовища паливних ресурсів, проаналізувати розміщення основних центри розвитку паливної промисловості, виявити особливості і проблеми паливно-енергетичного комплексу України та визначити територіальні зміни у виробництві та використанні паливно-енергетичних ресурсів.

**Основні поняття:** територіальна організація суспільства, територіальна організація виробництва, концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування, паливно-енергетичний комплекс, промисловість, електроенергетика, міжгалузевий комплекс, територіальна структура господарства.

### **Актуалізація знань**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Дайте визначення понять «територіальна організація суспільства», «територіальна організація виробництва».
2. Назвіть принципи, фактори та критерії розміщення виробництва.
3. Форми організації виробництва: концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування.
4. Типи економічних систем.
5. Що включає в себе інфраструктура? Назвіть її види.
6. Що таке підприємство?
7. Дайте визначення поняття «паливно-енергетичний баланс».
8. Основні родовища паливних корисних копалин.
9. Які енергетичні ресурси України обмежені?
10. Що таке ЛЕП, ТЕЦ, ДРЕС?
11. Що таке енергосистема?

### **Питання для обговорення:**

1. Аналіз галузевої структури економіки України. Пояснити особливості співвідношення основних секторів виробництва. Основні міжгалузеві комплекси України.
2. Оцінка функціонально-територіальної структури господарства України: райони, зони, вузли, кущі.
3. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5) наступні галузі промисловості:  
А) Паливна промисловість: вугільна промисловість, нафтова промисловість, газова промисловість, сланцева промисловість, торфова промисловість  
Б) Електроенергетична промисловість
4. Розкрити суть газової проблеми України, що загострилась на початку 2009 р. Запропонуйте можливі шляхи її вирішення.

### **Додаткове завдання**

**(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):**

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Перспективи розвитку уранової промисловості в Україні.
2. Особливості експлуатації родовищ на шельфі Чорного моря.

***Рекомендована література:***

1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). – К.: Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.
3. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
4. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: [www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)
5. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
6. Коршун І.М. та ін. Розміщення продуктивних сил України. - К., 1997.
7. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2000.
8. Міністерство економіки України. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
9. Нємець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
10. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
11. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
12. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

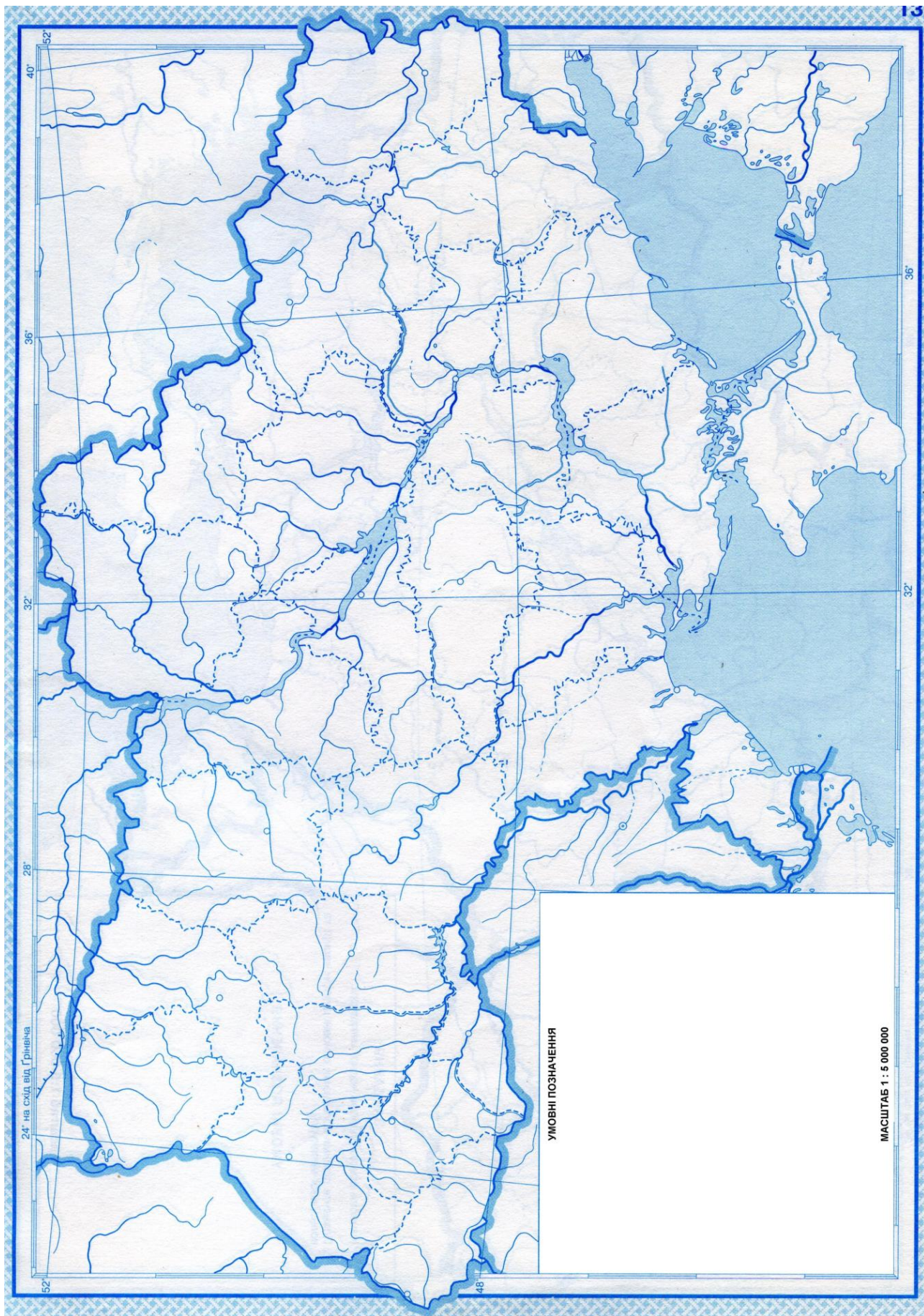
***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. Побудуйте схему галузевої структури промисловості України.

2. Заповніть таблицю «Характеристика паливної промисловості України» та позначте основні центри паливної промисловості на контурній карті.

<i><b>Галузь паливної промисловості</b></i>	<i><b>Сировина база галузі</b></i>	<i><b>Центри виробництва галузі</b></i>	<i><b>Область/області/ у якій розміщені центри</b></i>
Кам'яновугільна промисловість			
Буровугільна промисловість			
Нафтова промисловість			
Газова промисловість			
Сланцева промисловість			
Уранова промисловість			

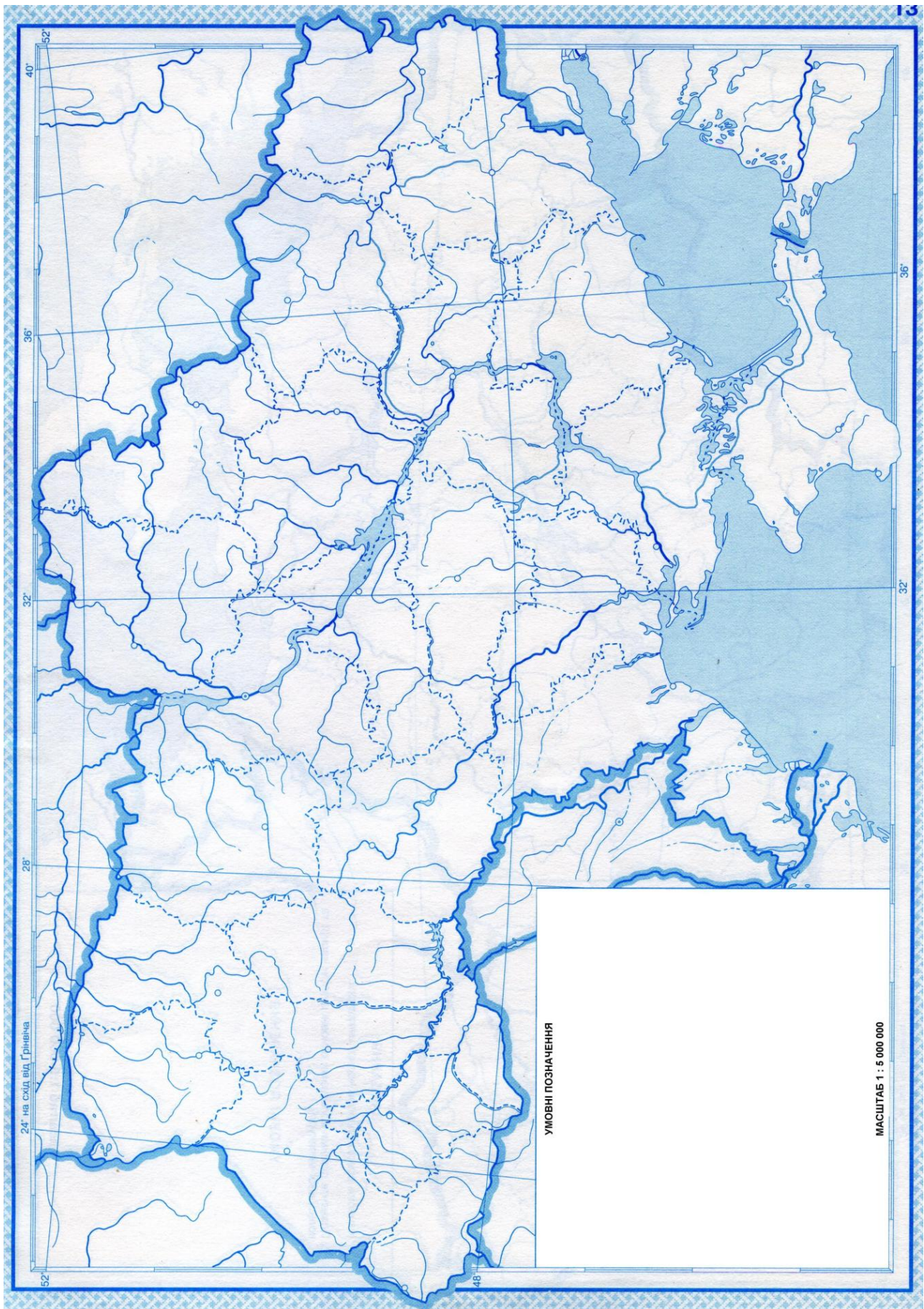




3. Користуючись картами атласу та матеріалами додатку 7, заповніть таблицю «Електроенергетика України» та позначте основні електростанції України на контурній карті.

<i>Галузь електроенергетики</i>	<i>Назва електростанції</i>	<i>Потужність електростанції</i>	<i>Місце розташування</i>
Ядерна (атомна) енергетика			
	Чорнобильська	4000 МВт	м. Прип'ять (Київ. обл.)
Теплова енергетика			
Гідроенергетика			
Нетрадиційна енергетика			





**Семінарсько-практичне заняття №2**  
**Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** закріпити знання про основні родовища та сировинну базу металургійного комплексу, виявити передумови розвитку та особливості територіальної та галузевої структури металургійного комплексу України, обґрунтувати його значення для розвитку економіки.

**Основні поняття:** металургійний комплекс, чорна металургія, кольорова металургія, залізорудне виробництво, коксохімічна промисловість, доменне виробництво, електрометалургія, феросплавна промисловість, вторинна металургія.

**Актуалізація знань**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які метали виробляє чорна і кольорова металургія?
2. Назвіть способи отримання чавуну, сталі, прокату.
3. Яку продукцію виробляє чорна і кольорова металургія?
4. Яка форма організації виробництва найбільш розповсюджена у металургійному комплексі?
5. В яких секторах економіки використовують продукцію чорної і кольорової металургії?
6. Назвіть найбільші підприємства металургійного комплексу України (назва підприємства, місто).
7. Що таке феросплави?

**Питання для обговорення:**

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5, додаток 8) галузі металургії:
  - 1.1. Чорна металургія;
  - 1.2. Кольорова металургія.
2. Проаналізувати особливості територіальної структури та розвитку Придніпровського, Приазовського, Донецького металургійних районів України, визначити основні проблеми їх функціонування.

**Додаткове завдання**

**(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):**

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Позитивні та негативні аспекти приватизації підприємств металургійного комплексу України.
2. Експортно-імпортна політика держави в галузі металургії.

**Рекомендована література:**

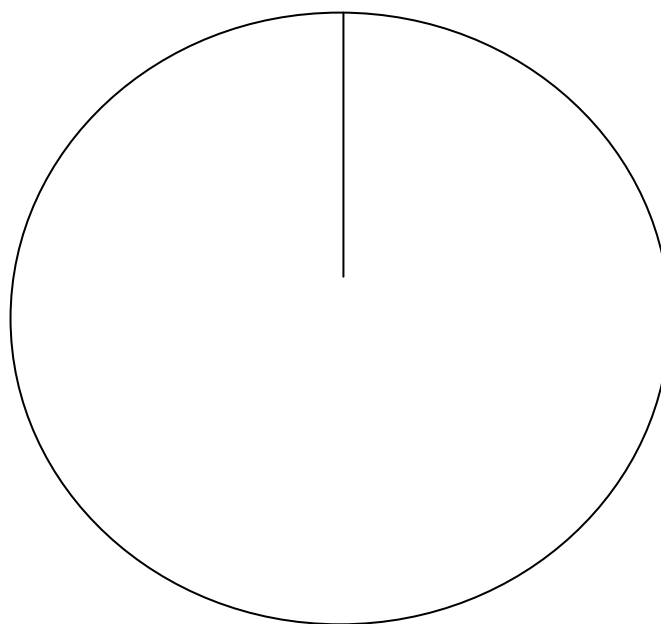
1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Жупанський Я. І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
3. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
4. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
5. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
6. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К., 1997.

7. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
8. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
9. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
10. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. За даними поданими в таблиці «Металургійне виробництво в Україні за 2011 р.» побудуйте секторну діаграму та зробіть висновки, щодо розвитку різних галузей чорної металургії.

<b><i>Металургійне виробництво</i></b>	<b><i>Чавун</i></b>	<b><i>Феросплави</i></b>	<b><i>Сталь</i></b>	<b><i>Напівфабрикати</i></b>	<b><i>Прокат чорних металів</i></b>	<b><i>Труби</i></b>
У млн.т.	28,8	1,5	17,7	17,8	19,5	2,3
У відсотках						
У градусах на діаграмі						




---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

2. Скласти схему взаємозв'язків галузей металургійного комплексу з іншими галузями промисловості. Позначити напрями обміну продукцією.

3. Заповнити таблицю, визначити бальним способом вплив фактора (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив) та зробити висновки стосовно принципів розміщення підприємств чорної металургії.

Фактор розміщення підприємств чорної металургії

Види металургійного виробництва	Фактори розміщення			
	Сировинний	Трудовий	Паливно-енергетичний	Споживчий
Залізорудне виробництво				
Коксохімічна промисловість				
Доменне виробництво				
Електрометалургія				
Феросплавна промисловість				
Вторинна металургія				

4. Розв'язати задачі:

А) Для виплавки 1 т. Al на металургійному комбінаті витрачається 2 т. глинозему, а для виплавки 1 т. глинозему – 5 т. нефелінів або 3 т. бокситів. Скільки потрібно витратити для виплавки 50 т. алюмінію бокситів і нефелінів?

---

---

---

---

---

---

---

---



Б) Підрахуйте річну та добову необхідність в потягах та вагонах металургійного комбінату, якщо для виробництва 1 тони сталі необхідно: 1,5 т. залізної руди, 350 кг. металобрухту, 2 т. коксівного вугілля, 0,5 т. флюсових вапняків, 0,1 т. марганцевої руди, 40 тон води. Річна потужність комбінату – 6 млн. тон. У вагоні – 50 тон, у потязі 40 вагонів.

---

---

---

---

---

---

---

---

5. Позначте на контурній карті головні центри виробництва чорних та кольорових металів, труб та феросплавів



**Семінарсько-практичне заняття №3**  
**Тема: Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** проаналізувати особливості галузевої і територіальної структури машинобудівного комплексу України, визначити його роль в економіці країни, виявити передумови щодо зміни галузевої структури машинобудування.

**Основні поняття:** машинобудівний комплекс, важке, загальне, середнє машинобудування.

**Актуалізація знань**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яке місце в економіці України посідає МБК?
2. Який відсоток ВВП складає продукція машинобудування?
3. Яка форма організації виробництва найбільше поширена у МБК?
4. Назвіть найбільші підприємства МБК України (назва підприємства, місто).
5. Яка продукція машинобудування України експортується та імпортується? Назвіть з яких країн.
6. Назвіть які спеціальності мають працівники галузей МБК.

**Питання для обговорення:**

1. Проаналізувати МБК за планом характеристики (додаток 5, пункт 3 розглянути детально за галузями).
2. Розкрити техніко-економічні особливості МБК. Пояснити взаємозв'язок з іншими галузями промисловості. Визначити основні функції МБК.
3. Чи є в Україні умови для розвитку сучасних галузей МБК? Обґрунтувати процеси, що сприяють чи гальмують їх розвиток.

**Додаткове завдання**

**(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):**

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Ракето-космічний комплекс України.
2. Сучасний розвиток автомобілебудування в Україні.
3. Історія розвитку машинобудування в Україні.

**Рекомендована література:**

1. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
2. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
3. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
4. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
5. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К., 1997
6. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
7. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
8. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. Заповнити таблицю «Групи галузей машинобудування».

<i>Група галузей машинобудування</i>	<i>Основні галузі МБ</i>
Важке	Металургійне .....
Загальне	Сільськогосподарське .....
Середнє	Автомобілебудування .....
Виробництво точних машин, приладів, механізмів та інструментів	Електротехнічна промисловість .....

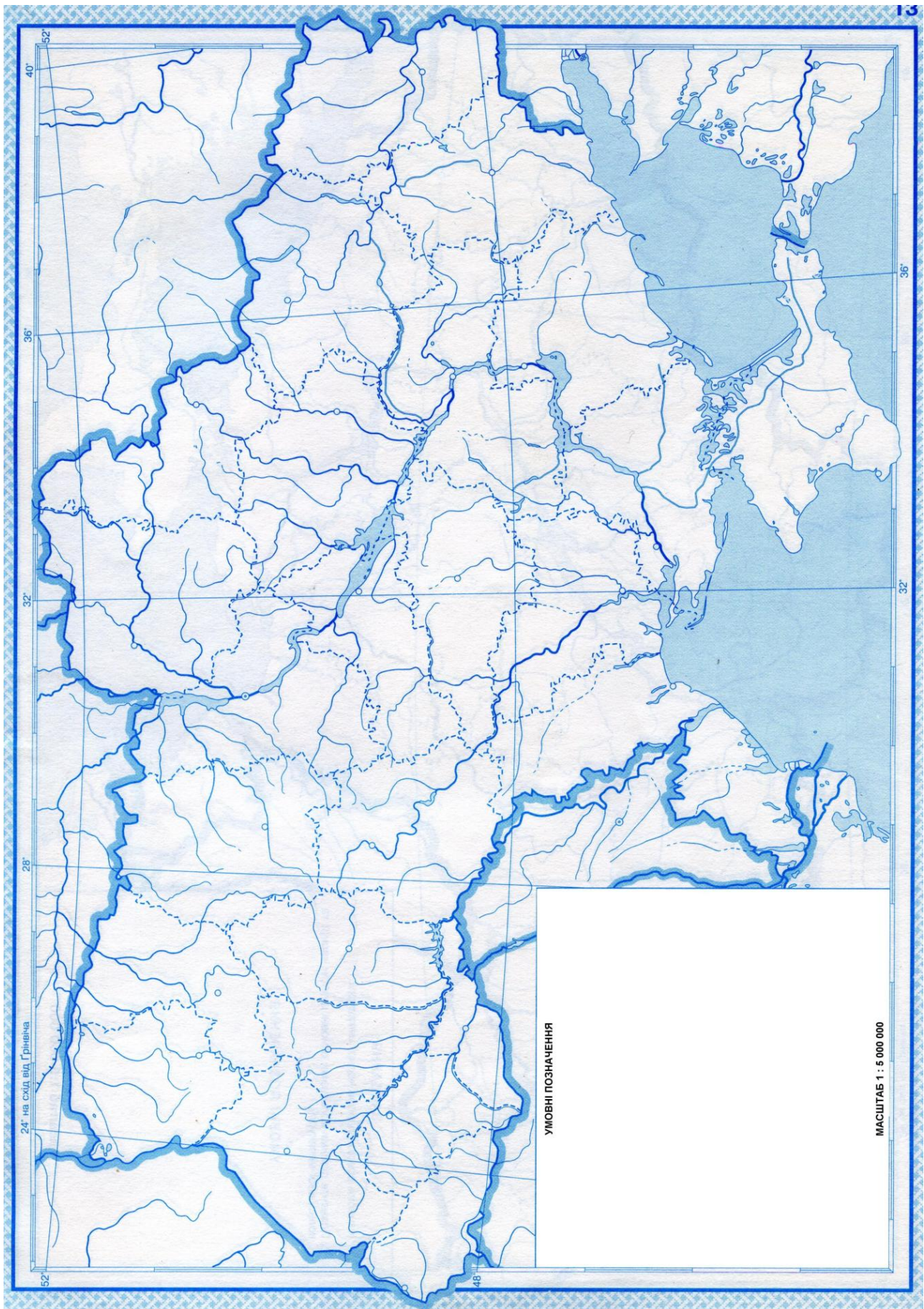
2. Заповнити таблицю «Форми організації та фактори розміщення основних центрів машинобудування»

Райони машинобудування	Спеціалізація	Чинники розміщення та форми організації виробництва	Головні центри виробництва	Основні проблеми розвитку

1. Харківський (Харківська, Полтавська, Сумська обл.)				
2. Донбаський (Донецька, Луганська обл.)				
3. Придніпровський (Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька обл.)				
4. Центральний (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська обл.)				
5. Західний (Львівська, Івано- Франківська, Волинська, Рівненська, Закарпатська обл.)				
6. Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька обл.)				
7. Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл. Крим)				

3. На контурній карті позначити основні райони, вузли та центри машинобудування.





**Семінарсько-практичне заняття № 4**  
**Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України.**  
**Лісовиробничий комплекс України.**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** проаналізувати особливості розвитку та розміщення підприємств хімічного та лісовиробничого комплексу України, оцінити передумови для їх подальшого розвитку, визначити вплив галузей на екологічний стан регіонів та України в цілому.

**Основні поняття:** хімічний комплекс, гірничо-хімічна промисловість, хімія органічного синтезу, основна хімія, нафтохімічна промисловість, лісова промисловість, лісовиробничий комплекс, целюлозно-паперова промисловість, меблева промисловість.

**Актуалізація знань**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Коли в Україні виникла хімічна промисловість?
2. Яку сировину та корисні копалини використовує хімічна промисловість?
3. Яку продукцію виготовляє хімічна промисловість?
4. Назвати продукцію хімічної промисловості, що використовується в МБК.
5. Яка продукція хімічної промисловості практично замінила натуральну продукцію?
6. Чому хімічне виробництво менш трудомістке, ніж інші? (наведіть аргументи та приклади).
7. Від яких чинників залежить розвиток лісовиробничого комплексу України?
8. Які основні породи дерев використовують при виробництві продукції лісовиробничого комплексу України?
9. Назвати яку продукцію виготовляє лісовиробничий комплекс та у яких інших галузях промисловості вона використовується.

**Питання для обговорення:**

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5 та додаток 10) хімічний комплекс України.
2. Розкрити особливості екологічних проблем в районах хімічної промисловості.
3. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5 та додаток 14) лісовиробничий комплекс України.
4. Охарактеризувати можливу участь у формуванні екологічних мереж лісових земель.
5. Проаналізувати регіональні програми реконструкції та створення нових лісових насаджень.

**Додаткове завдання**

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Криза в деревообробній промисловості України.
2. Фармацевтична промисловість України.

**Рекомендована література:**

1. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
2. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
3. Клименко В.Л. Экономика химической промышленности. – Л.: химия, 1990.
4. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. Оцінити вплив різних чинників на розміщення хімічного виробництва (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив). Заповнити таблицю. Зробити висновок.

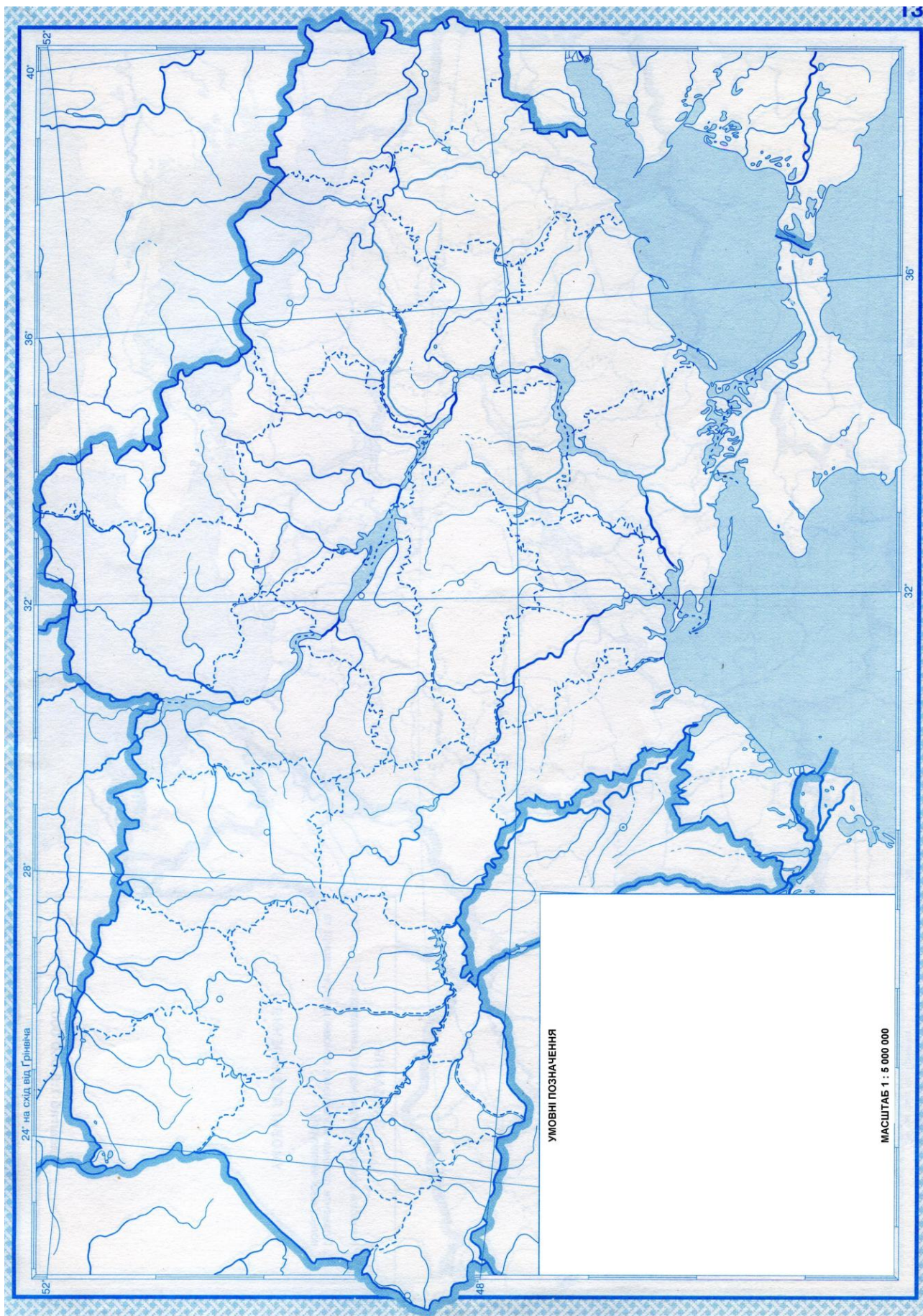
## Чинники розміщення галузей хімічного виробництва

Галузь хімічного виробництва	Чинники розміщення			
	Сировинний	Паливно-енергетичний	Водний	Споживчий
Азотні добрива				
Фосфатні добрива				
Калійні добрива				
Сірчана кислота				
Кальцинована сода				
Каустична сода				
Синтетичний каучук				
Шинна промисловість				
Хімічні волокна і нитки				
Синтетичні смоли та пластмаси				
Гумова промисловість				

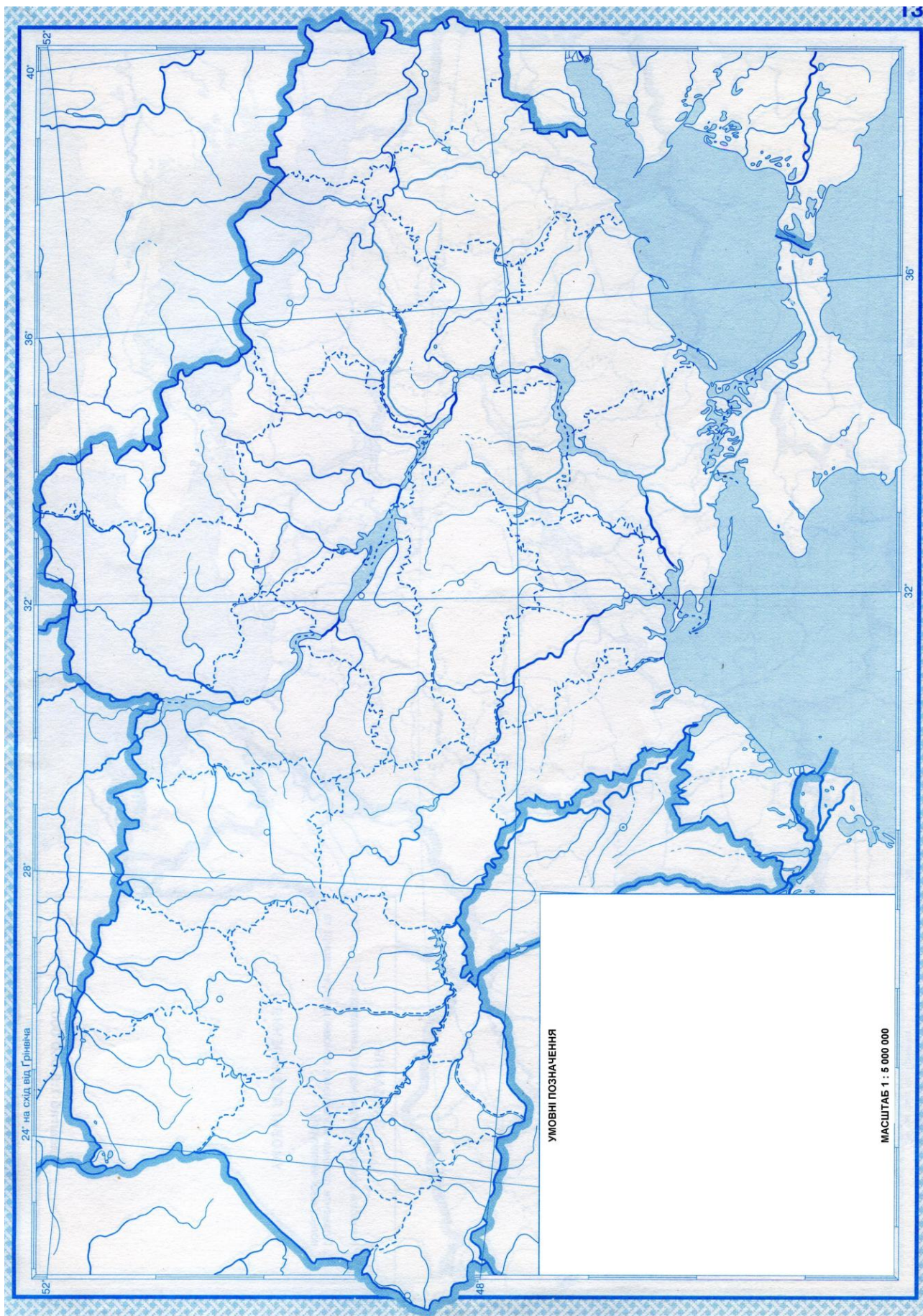
This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

2. На контурній карті України позначити основні райони, вузли та центри хімічного та лісовиробничого комплексу .









**Семінарсько-практичне заняття № 5**  
**Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК)**

**Оцінювання: максимум 5 балів**

**Мета:** визначити та з'ясувати суть поняття «АПК», проаналізувати особливості територіальної організації АПК, проаналізувати спеціалізацію АПК у межах сільськогосподарських зон та районів України, розкрити взаємозв'язки АПК з іншими галузями господарства та його значення для розвитку економіки країни.

**Основні поняття:** агропромисловий комплекс, сільськогосподарська інтеграція та спеціалізація, агропромислова зона, сільське господарство, харчова промисловість.

**Актуалізація знань**

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які традиційні галузі сільського господарства притаманні для України?
2. Яке значення мають агрокліматичні умови для розвитку сільського господарства в Україні?
3. Які нові сільськогосподарські культури замінюють традиційні? Чому?
4. Яка структура земельних угідь в Україні?
5. Що таке сівозміння?
6. Яка галузева структура сільського господарства?
7. За якими формами і показниками державної статистичної звітності досліджують рослинництво і тваринництво?
8. Які чинники сприяють розвитку сільського господарства України?
9. Які чинники гальмують розвиток сільського господарства України?

**Питання для обговорення:**

1. Розкрити сутність поняття АПК. Проаналізувати головні типи галузевих та територіальних АПК.
2. Схарактеризувати АПК України за планом характеристики (додаток 6):
  - 2.1. Сільське господарство (рослинництво, тваринництво);
  - 2.2. Харчова промисловість.
3. Визначити основні чинники формування приміських АПТК.
4. Розкрити сутність дослідження та основні економічні показники сільськогосподарського підприємства.

**Додаткове завдання**

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Тенденції розвитку приватних сільськогосподарських господарств.
2. Основні шляхи розвитку тваринництва третього тисячоліття.
3. Урядові програми розвитку сільського господарства України.

**Рекомендована література:**

1. Білик Ю.Д. Економічні проблеми агропромислового комплексу України в умовах формування ринкових відносин. — К., 1997.
2. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Проводар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навчальний посібник. — К.: Либідь, 1997.
3. Руснак П.П., Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. Економіка сільського господарства: Підручник для студ. екон. спец. вищ. аграрних закладів освіти I-II рівнів акредитації / Петро Павлович Руснак (ред.). — К. : Урожай, 1998.

4. Рябоконь В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах. — К.: Інститут аграрної економіки, 2000.
5. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства. — К.: Ін-т аграрної економіки, 2000.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. — Львів: Світ, 2000.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. Накреслити схему галузевої структури АПК України.
2. Накреслити схему міжгалузевих зв'язків АПК (над стрілками вказати види продукції, якою забезпечує АПК інші галузі господарства та продукції, яку отримує АПК від інших галузей господарства).

3. Накреслити схему галузевої структури рослинництва України.

4. Накреслити схему галузевої структури тваринництва України.

5. Визначити напрямки спеціалізації та принципи розміщення агропромислових зон та районів України.

Характеристика агропромислових зон та районів України

Агропромислова зона / район України	Галузі спеціалізації	Фактори розміщення




4. На контурній карті позначити сільськогосподарські зони та райони України.



**Семінарсько-практичне заняття № 6**  
**Тема: Транспортний комплекс**  
**Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості**

***Оцінювання: максимум 5 балів***

**Мета:** визначити роль і значення транспортного комплексу для розвитку господарства України, розглянути його територіальну структуру; встановити особливості територіальної організації сфери послуг, показати її вплив на розвиток суспільства.

**Основні поняття:** транспортний комплекс, сфера послуг, соціальний комплекс, соціальні послуги.

***Актуалізація знань***

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Дайте визначення поняття «транспортний комплекс».
2. Назвіть основні види транспорту.
3. Назвіть основні міждержавні транспортні магістралі.
4. Чим відрізняються поняття «невиробнича сфера» та «сфера послуг»?
5. Що таке «послуги»? За якими ознаками вони поділяються?
6. Дайте визначення поняття «соціальна інфраструктура».
7. Дайте визначення поняття «географія сфери обслуговування».
8. Поясніть вплив сфери послуг на матеріальне та нематеріальне виробництво.

***Питання для обговорення:***

1. Схарактеризуйте основні види транспорту України та їх місце у вантажообігу та пасажирообігу.
2. Проблеми та перспективи розвитку транспортного комплексу України.
3. Транс'європейські транспортні коридори, які проходять через територію України.
4. Галузева структура, основні завдання і функції сфери послуг, її роль у забезпеченні потреб населення.
5. Схарактеризувати галузеву структуру сфери послуг за регіонами України.
6. Особливості територіальної організації обслуговування населення у міській та сільській місцевостях України.

***Додаткове завдання***

***(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):***

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Проблеми інтеграції України до європейського транспортного простору.
2. Сфера послуг – підтримка життєздатності села.
3. Найбільш важливою для мого міста (села) є освітня (медична, ..... ) сфера.

***Рекомендована література:***

1. Алексеев А.И. География сферы обслуживания: основные понятия и методы / Алексеев А.И., Ковалев С.А. Ткаченко А.А. – Тверь, 1991.
2. Витренко Н.М. Социальная инфраструктура Украины: оценка уровня и перспектив развития. – К.: Наукова думка, 1993.
3. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол.: Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1988.
4. Географія сфери обслуговування : методичні вказівки з навчальної дисципліни / Уклад. О. Г. Корнус. – Суми : СумДПУ, 2012.

5. Говорун А. Г. Транспорт і навколишнє середовище / А. Г. Говорун. – К. : Урожай, 1992.
6. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
7. Рибак І. В. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20 - початок 90-х рр. XX ст.) / Іван Васильович Рибак . – Київ : Рідний край, 1997.
8. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій –Львів: Світ, 2000.

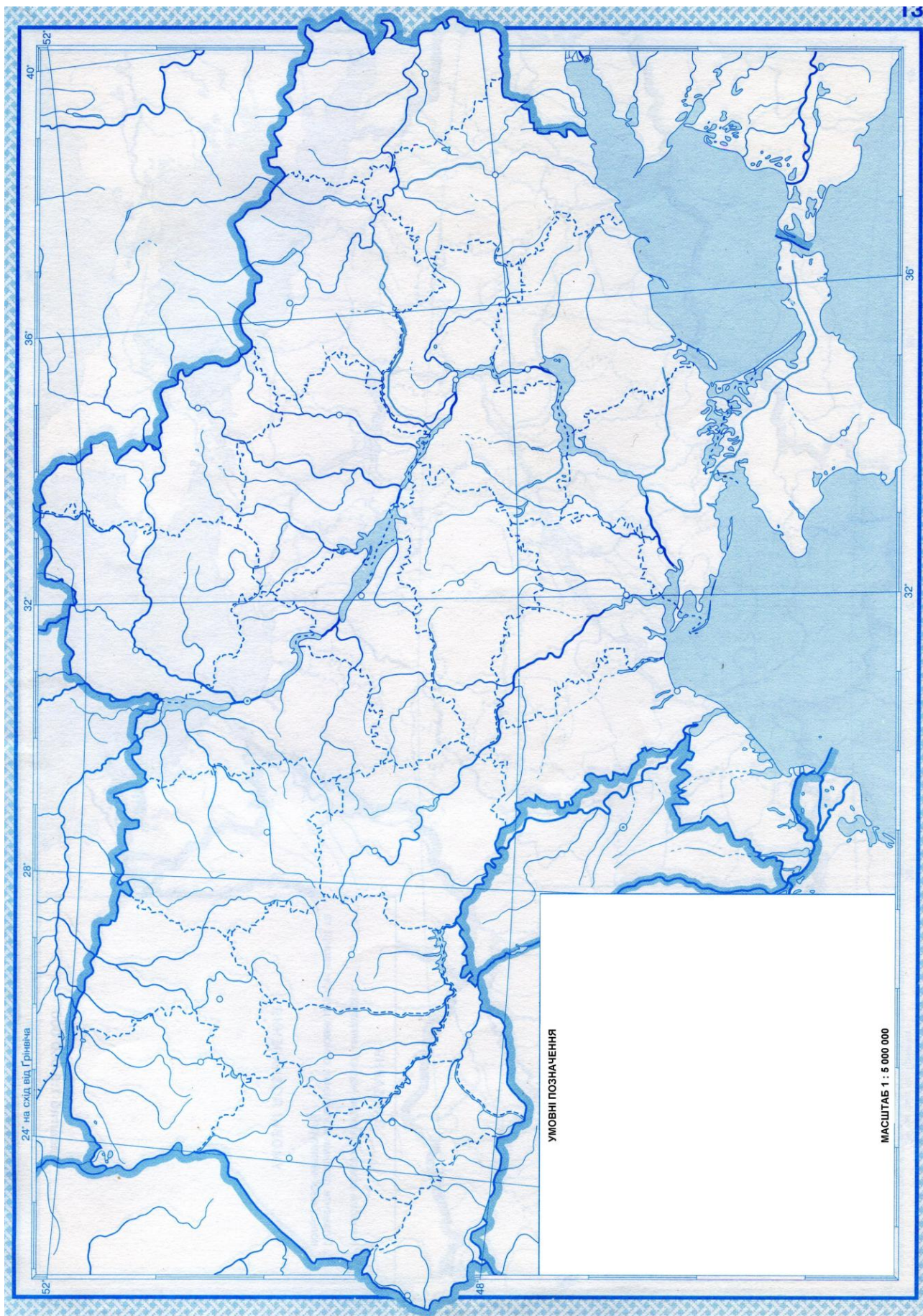
***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. Накреслити схему галузевої структури транспорту.

2. Накреслити схему галузевої структури соціальної сфери України.

3. Використовуючи карти атласу та додаток 15, на контурній карті позначити основні міждержавні транспортні магістралі, нафто-, газо- та продуктопроводи, головні морські та річкові порти, залізничні вузли, аеропорти України.







**Обов'язковий мінімум тем самостійного опрацювання  
(проводиться у вигляді тестів на лекціях):**

1. Будівельно-індустріальний комплекс України.
2. Легка промисловість України.
3. Рекреаційний комплекс України.

**ТЕМИ МОДУЛЯ №2  
ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ:**

1. Історія розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України.
2. ЛЕП та енергетична система України. Експорт та імпорт енергоносіїв.
3. Альтернативна електроенергетика в Україні.
4. Газова проблема в Україні: сутність, шляхи вирішення.
5. Історія розвитку металургійної промисловості в Україні.
6. Історія розвитку машинобудування України.
7. Історія розвитку хімічної промисловості в Україні.
8. Історія розвитку лісової промисловості в Україні.
9. Галузеві райони лісовиробничого комплексу України.
10. Особливості сучасних процесів агропромислової інтеграції.
11. Структура соціального комплексу (різні підходи).
12. Різні підходи до визначення поняття «послуга».
13. Зовнішні зв'язки України: економічні, політичні, науково-технічні та інші.

**ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ  
ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ №2**

1. Поняття «господарство України», його економіко-географічні особливості та структура.
2. Тенденції становлення та розвитку економіки України, її головні специфічні риси.
3. Основні форми суспільної організації виробництва. Фактори та чинники розміщення виробництва.
4. Структура національного господарства.
5. Особливості структури промисловості України та її аналіз.
6. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК). Структура ПЕК. Тенденції розвитку.
7. Значення, центри, вузли, райони паливної промисловості.
8. Електроенергетика України. Характеристика проблем та перспектив розвитку.
9. Чорна металургія. Виробнича структура галузі.
10. Економіко-географічна характеристика металургійних баз України: Донбас, Придніпров'я, Приазов'я.
11. Кольорова металургія. Значення та структура галузі. Особливості розвитку і розміщення. Характеристика сировинної бази. Територіальні особливості розвитку галузей кольорової металургії.
12. Особливості структури машинобудування України.
13. Особливості розміщення машинобудування. Макрорегіони і регіони з найбільшим розвитком машинобудування.
14. Хімічна промисловість України. Значення галузі та основні чинники розвитку. Особливості структури. Найважливіші галузі.
15. Виробництво будівельних матеріалів. Географія галузей будівельного комплексу України.
16. Лісова і деревообробна промисловість України.
17. Поняття «АПК». Значення розвитку АПК.
18. Особливості розвитку і розміщення галузей сільського господарства.

19. Галузі спеціалізації. Структура сільського господарства України.
20. Географія рослинництва України.
21. Географія тваринництва України.
22. Харчова промисловість. Основні галузі харчової промисловості України.
23. Соціальна сфера України: територіальна та галузева структура.
24. Легка промисловість України, значення, структура, особливості розвитку та розміщення. Географія окремих галузей.
25. Транспортний комплекс України. Структура транспорту; галузі спеціалізації.

### **МОДУЛЬ 3. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ**

#### **Семінарське заняття № 1.**

**Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.**

***Оцінювання: максимум 5 балів***

**Мета:** виявити особливості різних підходів до суспільно-географічного районування України, визначити особливості та провести порівняльний аналіз наявних схем районування.

**Основні поняття:** економічне районування, суспільно-географічне районування, економічний район, мікрорайонування, районологія, район, регіон.

#### ***Актуалізація знань:***

1. Що таке територіально-виробничий комплекс? Яка роль ТВК при виділенні економічних районів?
2. Які виділяють фактори районоутворення?
3. Чи можна виділити провідний фактор формування економічних районів на сучасному етапі?

#### **Питання для обговорення:**

1. Дайте визначення основним поняттям теми.
2. Схарактеризуйте принципи економічного районування, фактори районоутворення.
3. Охарактеризуйте схеми соціально-економічного районування території України (за О. І. Шаблієм, М. М. Паламарчуком, Ф. Д. Заставним, М. Д. Пістуном). Новітні схеми регіоналізації України.

#### ***Додаткове завдання***

***(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):***

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Розкрийте суть соціально-економічного районування за В. А. Поповкіним, М. І. Долішнім.
2. Досвід зарубіжних країн в питанні соціально-економічного районування території.

#### **Рекомендована література:**

1. Економіка України. Політико-економічний журнал. [www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)
2. Жупанський Я. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я. – К., 1998.
3. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект. – К., 2004.
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З. С. Варналія. – К., 2005.

5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

1. На контурну карту нанесіть схеми економічного та суспільно-географічної регіоналізації України (за О. І. Шаблієм, М. Д. Пістуном та Ф. Д. Заставним).





#### Семінарське заняття № 2-4

**Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України  
(у вигляді ділової гри)**

**Оцінювання: максимум 5 балів за активність на семінарі,  
10 балів за участь у діловій грі**

**Мета:** визначити загальний рівень соціально-економічного розвитку районів України, їх спеціалізацію та чинники формування структури промислового виробництва.

**Основні поняття:** суспільно-географічний район, економічний район, спеціалізація.

#### *Ділова гра:*

1. Створити ініціативні групи експертів (по 2-3 особи) з дослідження економіко-географічного району (отриманого на вибір під керівництвом викладача) та представити проведені дослідження у вигляді доповіді (додаток 12) та електронної презентації.

2. Студенти, які не доповідають обраний район на занятті також створюють на парі групи експертів для проведення дискусії.

3. Представлення економічного району може відбуватися у вигляді доповіді, дискусії, інтерв'ю, запитань-відповідей із виділеними ролями для експертів соціо-економіко-географа, журналіста чи політика, еколога чи експерта з регіонального розвитку тощо.

4. Електронний варіант презентації додається на диску до доповіді, що оформлюється у форматі А4, і здається у день виступу від всієї ініціативної групи (підпис на диску: назва району, група, прізвище авторів; підпис файлу: назва району; титульний лист доповіді оформлюється стандартно).



***Рекомендована література:***

1. Голіков А.П. Стратегія регіонального розвитку. – Х.: ХНУ, 2001.
2. Голіков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку. – Харків, 2005.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З. С. Варналія. – К., 2005.
4. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України. – К., 2002.
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О. І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

***Хід семінарсько-практичного заняття:***

**ПІВНІЧНО-ЗАХІДНИЙ СГР**

**1. Загальна характеристика суспільно-географічного району**

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

**2. ЕГП та ПГП**

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

**3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району**

---

---

---

---

---

---

#### 4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

## ЦЕНТРАЛЬНИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

#### 4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)



## СТОЛИЧНИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

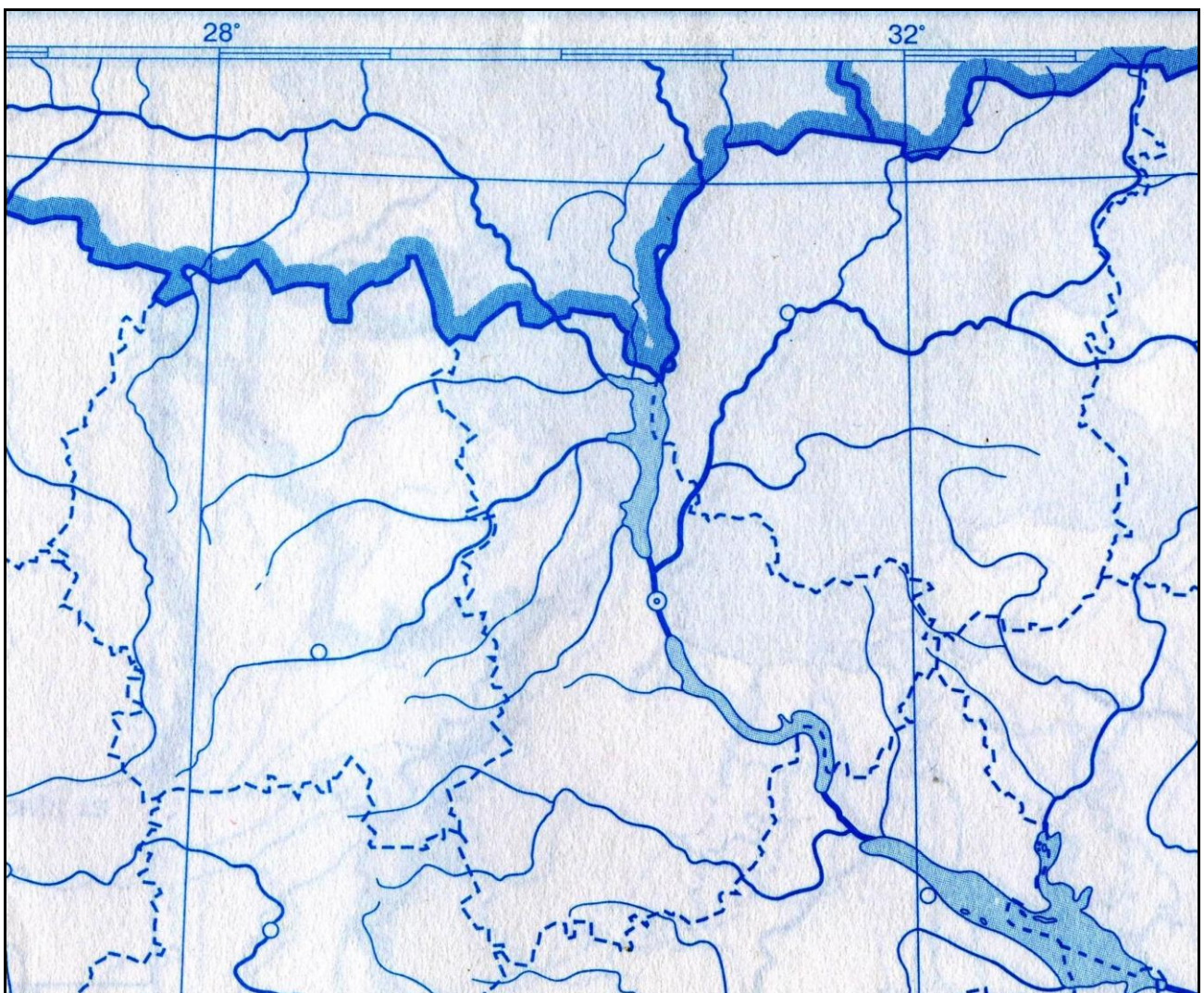
---

---

---

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)



## ПОДІЛЬСЬКИЙ СТР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---







## КАРПАТСЬКИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

**4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)**

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



## ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---







## ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

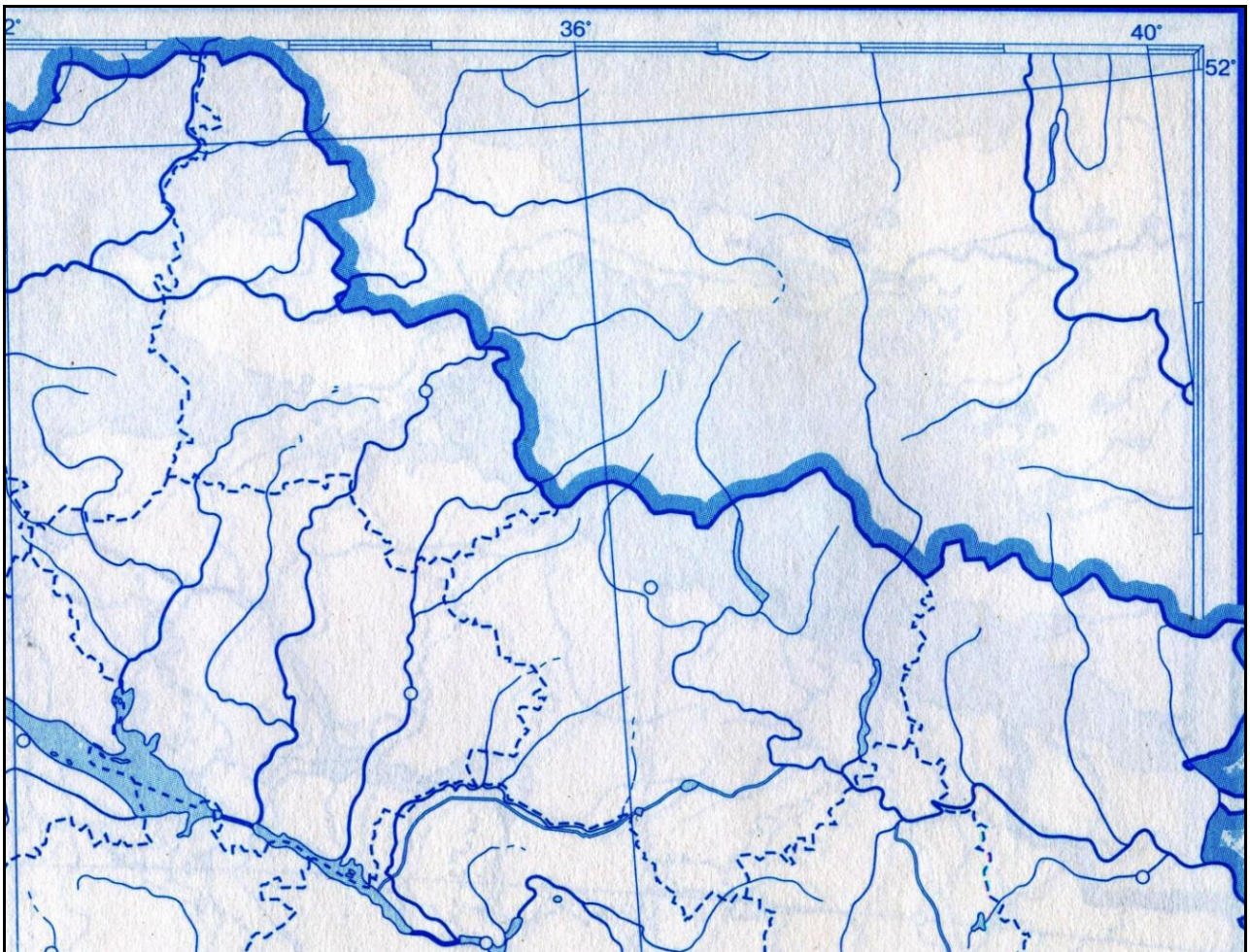
---

---

---

---

**4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)**



## ПРИДНІПРОВСЬКИЙ СГР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



---

---

---

---

---

---

**4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)**

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---





## ДОНЕЦЬКИЙ СТР

### 1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад \_\_\_\_\_

Площа \_\_\_\_\_

Кількість населення \_\_\_\_\_

З якими суспільно-географічними районами межує \_\_\_\_\_

### 2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Негативні риси:

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

### 3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

**4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)**

---

---

---

---

---

---

---

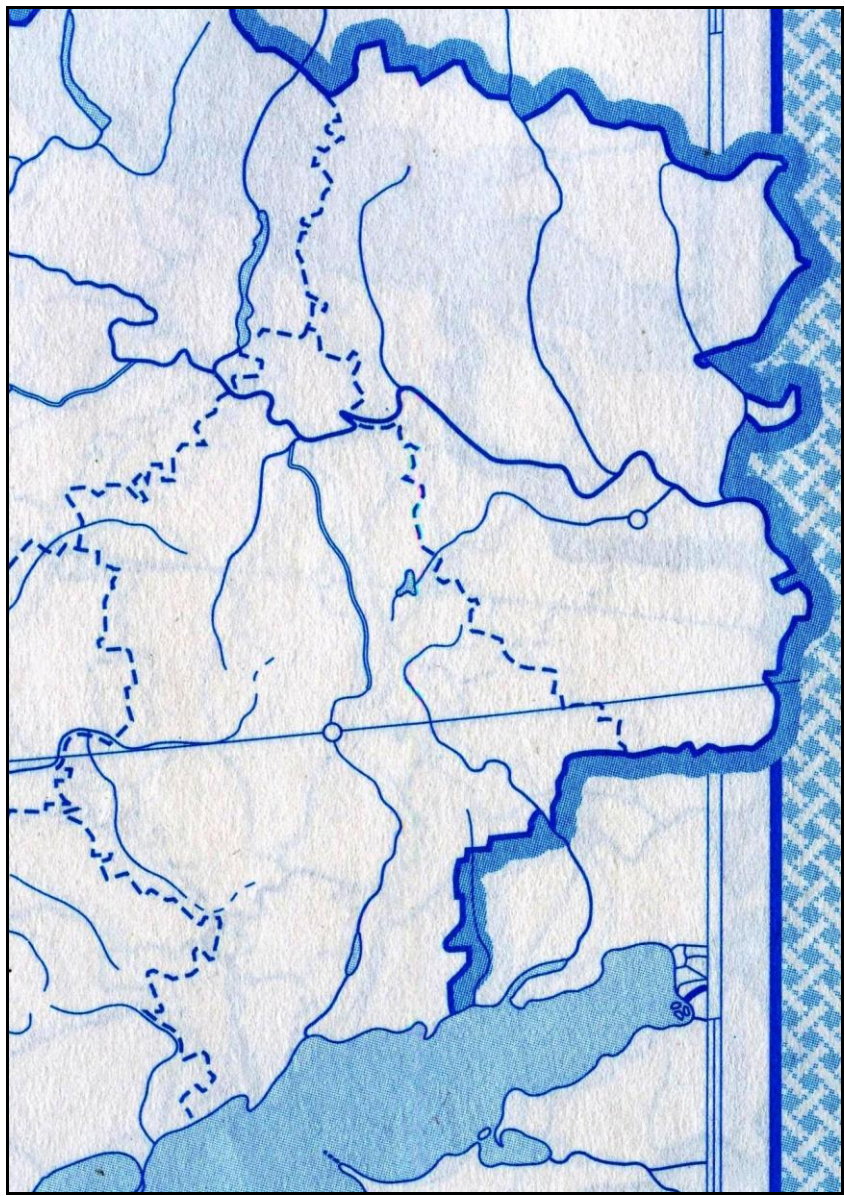
---

---

---

---

---



## **ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПИСЬМОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ № 3.**

1. Основи суспільно-географічного районування та його значення, основні поняття.
2. Чинники районоутворення.
3. Роль та значення територіально-виробничих комплексів при виділенні економічних районів.
4. Схеми економічного районування території України за радянських часів.
5. Ознаки району. Суспільно-географічне районування України.
6. Основні суспільно-географічні макрорайони України.
7. Характеристика основних суспільно-географічних районів (за планом): Столичного, Центрального, Північно-Західного, Карпатського, Подільського, Причорноморського, Придніпровського, Північно-Східного, Донецького).
8. Особливості функціонування та перспективи розвитку суспільно-географічного районування.
9. Загальні риси зовнішніх зв'язків України: політичних, економічних та науково-технічних тощо.
10. Україна на початку нового століття: особливості та перспективи розвитку.

### **ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (курсowa робота)**

#### ***Рекомендовані напрямки дослідження:***

1. Економіко-географічна характеристика вугільної промисловості України.
2. Економіко-географічна характеристика нафтової промисловості України.
3. Економіко-географічна характеристика газової промисловості України.
4. Економіко-географічна характеристика нафтогазової промисловості Харківської області.
5. Економіко-географічна характеристика електроенергетики України.
6. Альтернативна електроенергетика в Україні.
7. Економіко-географічна характеристика чорної металургії України.
8. Економіко-географічна характеристика кольорової металургії України.
9. Економіко-географічна характеристика машинобудування України.
10. Економіко-географічна характеристика машинобудування Харківської області.
11. Економіко-географічна характеристика хімічної промисловості України.
12. Економіко-географічна характеристика лісовиробничого комплексу України.
13. Економіко-географічна характеристика будівельної промисловості України.
14. Економіко-географічна характеристика сільського господарства України.
15. Економіко-географічна характеристика сільського господарства Харківської області.
16. Географія АПК України.
17. Географія АПК Харківської області.
18. Економіко-географічна характеристика легкої промисловості України.
19. Економіко-географічна характеристика харчової промисловості України.
20. Соціальний комплекс України.
21. Транспортний комплекс України.
22. Електоральна географія України.
23. Географія релігій України.
24. Географія культури України.
25. Географія освіти і науки України.
26. Географія ринку праці України.
27. Географічні аспекти бізнесу та підприємництва України.
28. Географія інновацій України.
29. Географія інфраструктури України.

30. Географія туризму та рекреації України.
31. Географія сфери обслуговування України.
32. Україна на політичній карті світі.
33. Роль і місце України у складі міжнародних організацій.
34. Зовнішні зв'язки України.
35. Зовнішні зв'язки Харківської області.
36. Глобальні проблеми людства та їх прояв на території України.
37. Економіка природокористування України.
38. Природно-ресурсний потенціал України.
39. Природно-ресурсний потенціал Харківської області.
40. Географія населення України.
41. Географія населення Харківської області.
42. Сучасна демографічна ситуація в Україні.
43. Українська діаспора.
44. Етнолінгвістична структура населення України.
45. Працересурсний потенціал України.
46. Суспільно-географічна характеристика окремих економічних районів України.
47. Суспільно-географічна характеристика політико-географічних районів України.
48. Суспільно-географічна характеристика соціально-географічних районів України.
49. Суспільно-географічна характеристика окремих областей України.
50. Суспільно-географічна характеристика окремих населених пунктів України.
51. Економіко-географічна характеристика окремих підприємств України
52. Визначні українські економіко-географи.
53. Історія формування території України.
54. Історія господарського освоєння території України.
55. Роль і місце України у світовому господарстві.

## ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Оцінки за національною та за європейською шкалою

Оцінки	% засвоєного матеріалу
незадовільно FX	1-49
задовільно E	50-59
задовільно D	60-69
добре C	70-79
добре B	80-89
відмінно A	90-100

### Умови допуску до заліку (6 семестр), екзамену (7 семестр):

- Виконання всіх практичних робіт;
- Відпрацювання тем, що виносяться на самостійне вивчення;
- Здача географічної номенклатури;
- Виконання всіх поточних модульних контролів;
- Виконання індивідуального науково-дослідного завдання (для студентів кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства).



### СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь. М.: Мысль, 1983.
2. Алексеев А.И. География сферы обслуживания: основные понятия и методы / Алексеев А.И., Ковалев С.А. Ткаченко А.А. – Тверь, 1991.
3. Білик Ю.Д. Економічні проблеми агропромислового комплексу України в умовах формування ринкових відносин. — К., 1997.
4. Букринський Б., Пузирний П. Приморська зона України: формування статусу та стратегії освоєння // Регіональна економіка. - №2, 1998.
5. Витренко Н.М. Социальная инфраструктура Украины: оценка уровня и перспектив развития. – К.: Наукова думка, 1993.
6. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол.: Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1988.
7. Географічна енциклопедія України. – К. – У 3-х т. – 1989; 1990; 1993.
8. Географія Української РСР / За ред. М.Д. Пістуна, Є.Й. Шиповича. – К., 1982.
9. Голіков А.П. Стратегия регіонального розвитку. – Х.: ХНУ, 2001.
10. Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Економіка України. – К.: Знання, 2009.
11. Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку. – Х.: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005.
12. Голіков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник. – К.: Либідь, 1996.
13. Голіков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку. – Харків, 2005.
14. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз. – Чернівці: Рута, 2003.
15. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. – Львів, 2006.
16. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
17. Економіка України. <http://www.economy.com.ua/>
18. Економіка України. Політико-економічний журнал. [www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)
19. Жук М.В., Круль В.П. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України. – К.: Кондор, 2004.
20. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Жупанський Я.І. – К., 1998.
21. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник. – К., 2006.
22. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.
23. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль: ТДПУ, 2003.
24. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
25. Заставний Федір. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
26. Зеркалов Д.В. Транспорт України: Довідник. – У 2 кн. – К.: Основа, 2002.
27. Ішук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). – К., 1997
28. Ішук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). – К.: Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.
29. Клименко В.Л. Экономика химической промышленности. – Л.: Химия, 1990.
30. Ковтун В.В. Степаненко А.В. Города Украины. – К., 1990.
31. Коршун І.М. та ін. Розміщення продуктивних сил України. – К., 1997.

32. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / За ред. Е.М. Лібанової. – К., 2006.
33. Масляк П.О. Географія України. – К., 2000.
34. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України. – К., 2002.
35. Михасюк І.Р., Лобурко О.Я. Основи регулювання економічного і соціального розвитку регіонів. К., 1995.
36. Міністерство економіки України. <http://www.me.gov.ua/>
37. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины). – Харьков, 2003.
38. Немец Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
39. Огінський А.М. Національна система сільського господарства: вступ до загальної теорії і практики державного управління / Інститут аграрної економіки УААН. — К., 1999.
40. Павлова Е.И., Буралев Ю.В. Экология транспорта: Учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. "Менеджмент". – М.: Транспорт, 1998
41. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
42. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Проводар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1997.
43. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект. – К., 2004.
44. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З.С. Варналія. – К., 2005.
45. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України. – К., 1998
46. Руснак П.П., Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. Економіка сільського господарства: Підручник для студ. екон. спец. вищ. аграрних закладів освіти І-ІІ рівнів акредитації / Петро Павлович Руснак (ред.). – К. : Урожай, 1998.
47. Рябоконь В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах. – К.: Інститут аграрної економіки, 2000.
48. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства. – К.: Ін-т аграрної економіки, 2000 .
49. Семененко В.І., Радченко Л.О. Історія України. – Х., 2000.
50. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник. – К.: МП Леся, 2008.
51. Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. Демографічні перспективи України до 2026 року / НАН України; Інститут економіки. – К., 1999.
52. Суспільна географія. Основи теорії / Укладач В.І. Єфименко. – К.: Шлях, 2006.
53. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2001.
54. Транспорт: Толковый словарь / Владимир Петрович Калявин (авт.-сост.). — СПб.: Элмор, 2003.
55. Трансформація структури господарства України / За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник. – К., 2003
56. Трубич С.Ю. Трудовий потенціал і зайнятість населення України в умовах переходу до ринку. – Тернопіль: Поліграфіст, 1996.
57. Хомра О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примак О.Г. Трудова міграція громадян України. Біла книга. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. .
58. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
59. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

## **ДОДАТКИ**

### **ДОДАТОК 1.**

#### **ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕГП КРАЇНИ (РЕГІОНУ)**

1. Положення по відношенню до сусідніх країн, рівень їх економічного розвитку.
2. Положення по відношенню до морів та океанів.
3. Положення по відношенню до головних сухопутних і морських транспортних шляхів.
4. Положення по відношенню до головних паливно-сировинних баз, промислових і сільськогосподарських районів.
5. Положення по відношенню до головних районів збуту продукції.
6. Зміна ЕГП в часі.
7. Загальний висновок про вплив ЕГП на розвиток і розміщення господарства країни.

#### **ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ (ПГП) КРАЇНИ**

1. Політична і економічна оцінка державних кордонів:
  - а) рівень економічного розвитку сусідніх країн;
  - б) приналежність країни і сусідніх країн до економічних і політичних блоків;
  - в) стратегічна оцінка державного кордону.
2. Відношення до транспортних шляхів, ринків сировини і збуту продукції:
  - а) можливість використання морського та річкового транспорту;
  - б) торгіві відносини з сусідніми країнами;
  - в) забезпеченість країни сировиною.
3. Відношення до "гарячих точок" планети:
  - а) пряме або непряме відношення країни до міжнародних конфліктів, наявність "гарячих точок" в прикордонних регіонах;
  - б) військово-стратегічний потенціал, наявність військових баз за кордоном;
  - в) участь країни в міжнародній розрядці та роззброєнні;
4. Загальна оцінка політичного положення країни.

### **ДОДАТОК 2.**

#### ***Історико-етнографічні землі України***

Берестейщина	Наддніпрянина
Бессарабія	Надсяння
Більщина	Опілля
Бойківщина	Перемишлянщина
Брацлавщина	Підгір'я
Буджак	Підляшшя
Буковина	Поділля
Волинь	Покуття
Галичина	Полісся
Гуцульщина	Приазов'я
Задунайщина	Пряцівщина
Закарпаття	Сіверщина
Запоріжжя	Слобожанщина
Кубань	Стародубщина
Лемківщина	Таврія
Марморощина	Холмщина

### ДОДАТОК 3.

#### *Родовища корисних копалин України*

#### **I. ПАЛИВНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ**

##### **Кам'яне та буре вугілля**

Донецький кам'яновугільний басейн

Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн

Дніпровський буровугільний басейн:

1. Макарівське (Житомирська область)
2. Новосілівське (Черкаська область)
3. Козацьке (Черкаська область)
4. Морозівське (Кіровоградська область)
5. Миронівське (Кіровоградська область)
6. Семенівсько-Олександрійське (Кіровоградська область)
7. Бандурівське (Кіровоградська область)
8. Новоолександрівське (Дніпропетровська область)
9. Верхньодніпровське (Дніпропетровська область)
10. Синельниківське (Дніпропетровська область)
11. Оріхівське (Запорізька область)

##### **Буре вугілля**

1. Новодмитрівське (Харківська область)
2. Ільницьке (Закарпатська область)

##### **Горючі сланці**

1. Бовтиське (Кіровоградська область)

##### **Торф**

1. Турське (Волинська область)
2. Локачинське (Волинська область)
3. Жиравичівське (Волинська область)
4. Велике Болото (Волинська область)
5. Поліське (Волинська область)
6. Вербка (Рівненська область)
7. Кремінне (Рівненська область)
8. Морочне (Рівненська область)
9. Озерянське (Житомирська область)
10. Бучмани (Житомирська область)
11. Норинське (Житомирська область)
12. Ірпінське (Київська область)
13. Трубіж (Київська область)
14. Супій (Черкаська область)
15. Слоцьке (Чернігівська область)
16. Удайське (Полтавська область)
17. Єзуцьке (Сумська область)
18. Клевецьке (Сумська область)



## **Східний нафтогазоносний регіон**

### **Нафта**

1. Малодівицьке (Чернігівська область)
2. Прилуцьке (Чернігівська область)
3. Бугруватівське (Сумська область)
4. Козіївське (Харківська область)

### **Газ**

1. Талалаївське (Чернігівська область)
2. Котелевське (Полтавська область )
3. Семенцівське (Полтавська область )
4. Абазівське (Полтавська область )
5. Чутівське (Полтавська область )
6. Машівське (Полтавська область )
7. Західнохрещищенське (Полтавська область)
8. Медведівське (Харківська область )
9. Кегичівське (Харківська область )
10. Багатійське (Харківська область )
11. Єфремівське (Харківська область )
12. Мелихівське (Харківська область )
13. Шебелинське (Харківська область )
14. Перещепинське (Харківська область )
15. Андіяшівське (Сумська область)
16. Клиньсько-Краснознам'янське (Полтавська область)
17. Старобільське (Луганська область)
18. Вільхівське (Луганська область)

### **Нафтогазові родовища**

1. Скороходівське (Чернігівська область)
2. Нинівське (Чернігівська область)
3. Гнидінцівське (Чернігівська область)
4. Анастасівське (Сумська область)
5. Рибальське (Сумська область)
6. Качанівське (Сумська область)
7. Глинсько-Розбишівське (Полтавська область)
8. Лесяківське (Чернігівська область)
9. Яблунівське (Полтавська область)
10. Радченківське (Полтавська область)
11. Опішнянське (Полтавська область)
12. Решетняківське (Полтавська область)
13. Матвіївське (Полтавська область)
14. Тимофіївське (Полтавська область)
15. Кременівське (Дніпропетровська область)
16. Юліївське (Харківська область)
17. Дружилюбівське (Харківська область)

## **Західний нафтогазоносний регіон**

### **Нафта**

1. Долинське (Івано-Франківська область)
2. Старосамбірське (Львівська область)

### **Газ**

1. Локачинське (Волинська область)
2. Рудківське (Львівська область)
3. Залужанське (Львівська область)
4. Летнянське (Львівська область)
5. Гринівське (Івано-Франківська область)
6. Яблунівське (Івано-Франківська область)
7. Солотвинське (Закарпатська область)

### **Нафтогазові родовища:**

1. Бориславське (Львівська область)
2. Північнодолинське (Івано-Франківська область)
3. Битків-Бабчинське (Івано-Франківська область)

## **Південний нафтогазоносний регіон**

### **Нафта**

1. Східносаратське (Одеська область)

### **Газові родовища**

1. Задорненське (АРК)
2. Стрілкове (АРК)
3. Джанкойське (АРК)
4. Голіцинське (Чорне море)
5. Штормове (Чорне море)
6. Глібовське (АРК)
7. Одеське (Чорне море)

## **II. МЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ**

### **Залізні руди**

#### **Криворізький залізорудний басейн**

1. Петровське (Кіровоградська область)
2. Першотравневе (Дніпропетровська область)
3. Новокриворізьке (Дніпропетровська область)
4. Скелюватське (Дніпропетровська область)
5. Інгулецьке (Дніпропетровська область)

### Кременчуцький залізорудний район

1. Кременчуцьке (Полтавська область)
2. Лавриківське (Полтавська область)
3. Горішнє-Плавнинське (Полтавська область)

### Білозерський залізорудний район

1. Північнобілозерське (Запорізька область)
2. Південнобілозерське (Запорізька область)
3. Переверзівське (Запорізька область)

### Керченський залізорудний басейн

1. Ельтиген-Ортельська мульда (АРК)
2. Комиш-Бурунська мульда (АРК)
3. Баксинське (АРК)

Гуляйпільське (Запорізька область)  
Куксунгурське (Запорізька область)  
Маріупольське (Донецька область)

### **Марганцеві руди**

1. Нікопольське (Дніпропетровська область)
2. Великотокмацьке (Запорізька область)
3. Чивчинське (Івано-Франківська область)

### **Титанові руди**

1. Стемигородське (Житомирська область)
2. Іршанське (Житомирська область)
3. Малишівське (Дніпропетровська область)
4. Самотканське (Дніпропетровська область)

### **Нікелеві та кобальтові руди**

1. Липовенківське (Кіровоградська область)
2. Капітанівське (Кіровоградська область)
3. Деренюське (Кіровоградська область)
4. Девладівське (Дніпропетровська область)
5. Сухохутівське (Дніпропетровська область)

### **Алюмінієві руди**

1. Берегівське (Закарпатська область)
2. Високопільське (Дніпропетровська область)
3. Смілянське (Черкаська область)
4. Калініно-Шевченківське (Донецька область)

### **Свинцеві та цинкові руди**

1. Біганське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)
3. Мужіївське (Закарпатська область)
4. Біляївське (Харківська область)

### **Мідні руди**

1. Рафалівське (Рівненська область)
2. Жиричі (Волинська область)

### **Поліметалеві руди**

1. Мужіївське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)

### **Ртутні руди**

1. Марантош (Закарпатська область)
2. Боркут (Закарпатська область)
3. Вишківське (Закарпатська область)
4. Микитівське (Донецька область)
5. Буркутсько-Шаянське (Івано-Франківська область)

### **Золото**

1. Сауляк (Закарпатська область)
2. Майське (Миколаївська область)
3. Юр'ївське (Кіровоградська область)
4. Клишківське (Кіровоградська область)
5. Сергіївське (Дніпропетровська область)
6. Бобрівське (Луганська область)
7. Мужіївське (Закарпатська область)
8. Балка Широка (Дніпропетровська область)

### **Уранові руди**

1. Південне (Миколаївська область)
2. Лозуватське (Кіровоградська область)
3. Калинівське (Кіровоградська область)
4. Мічуринське (Кіровоградська область)
5. Центральне (Кіровоградська область)
6. Новокозятинське (Кіровоградська область)
7. Ватутинське (Черкаська область)
8. Жовтоводське (Дніпропетровська область)

## **III. НЕМЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ**

### Гірничо-рудна сировина

#### **Графіт**

1. Буртинське (Хмельницька область)
2. Заваллівське (Кіровоградська область)
3. Троїцьке (Запорізька область)
4. Петрівське (Кіровоградська область)



### ***Цеоліти***

1. Сокирницьке (Закарпатська область)
2. Саригач (Закарпатська область)

### ***Озокерит***

1. Бориславське (Львівська область)

### ***Глина бентонітова***

1. Торбське (Закарпатська область)
2. Черкаське (Черкаська область)
3. Григорівське (Донецька область)
4. Кудринське (АРК)

### ***Гірничо-хімічна сировина***

#### ***Апатити***

1. Новополтавське (Запорізька область)
2. Стремигородське (Житомирська область)

#### ***Фосфорити***

1. Жванське (Вінницька область)
2. Кролевецьке /Розльотське/ (Чернігівська область)
3. Ізюмське (Харківська область)
4. Осиківське (Донецька область)

#### ***Сірка***

1. Загайпільське (Івано-Франківська область)
2. Немирівське (Львівська область)
3. Язівське (Львівська область)
4. Роздільське (Львівська область)
5. Яворівське (Львівська область)

#### ***Калійні солі***

1. Стебницьке (Львівська область)
2. Калуш-Голинське (Івано-Франківська область)

#### ***Кам'яна сіль***

1. Солотвинське (Закарпатська область)
2. Роменське (Сумська область)
3. Єфремівське (Харківська область)
4. Сло'вянське (Донецька область)
5. Артемівське (Донецька область)
6. Новокарфагенське (Донецька область)
7. Північносиваське (АРК)

### ***Нерудна сировина для металургії***

#### ***Доломіт***

1. Молоросошське (Закарпатська область)
2. Негребівське (Житомирська Область)

3. Ямське (Донецька область)
4. Оленівське (Донецька область)
5. Північношевченківське (Донецька область)
6. Новотроїцьке (Донецька область)

***Талько-магнезит***

1. Правдинське (Дніпропетровська область)
2. Веселянське (Запорізька область)

***Вапняк флюсовий***

1. Кадиківське (АРК)
2. Псилераське (АРК)
3. Краснопартизанське (АРК)
4. Каракубське (Донецька область)
5. Оленівське (Донецька область)
6. Новотроїцьке (Донецька область)

***Флюорит (плавиковий шпат)***

1. Бахтинське (Вінницька область)
2. Покрова-Криївське (Донецька область)

***Пісок формувальний***

1. Вишнівське (Харківська область)
2. Бонтишівське (Харківська область)
3. Пологівське (Запорізька область)
4. Оріхівське (Запорізька область)

***Кварцит***

1. Овруцьке (Житомирська область)

***Глина вогнетривка***

1. Озерянське (Черкаська область)
2. Шостаківське (Кіровоградська область)
3. П'ятихатське (Дніпропетровська область)
4. Затишненьське (Донецька область)
5. Веселіївське (Донецька область)
6. Андріївське (Донецька область)
7. Новорайське (Донецька область)
8. Часовоярське (Донецька область)

***Сировина для скляної порцеляно-фаянсової промисловості***

***Пісок кварцовий***

1. Великоглібовицьке (Львівська область)
2. Папірнянське (Чернігівська область)
3. Новоселівське (Харківська область)
4. Гусарівське (Харківська область)
5. Авдіївське (Донецька область)
6. Новомихайлівське (Донецька область)

### ***Каолін***

1. Купинське (Хмельницька область)
2. Судимонтське (Хмельницька область)
3. Майдан-Вільське (Хмельницька область)
4. Дубровське (Житомирська область)
5. Великогадоминецьке (Житомирська область)
6. Глухівецьке (Вінницька область)
7. Турбівське (Вінницька область)
8. Мурзинське (Черкаська област)
9. Затишнлянське (Донецька область)
10. Просянівське (Дніпропетровська область)

### ***Пегматит (польовий шпат)***

1. Більчаківське 1 (Рівненська область)
2. Балка Великого Табору (Запорізька область)
3. Гірне (Житомирська область)
4. Грузлівське (Житомирська область)

### ***Цементна сировина***

#### ***Вапняк***

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Дубовецьке (Івано-Франківська область)
3. Гуменецьке (Хмельницька область)
4. Сокирянське (Чернівецька область)
5. Загнітківське (Одеська область)
6. Єлизаветівське (Одеська область)
7. Главанське (Одеська область)
8. Новогригорівське (Миколаївська область)
9. Бургунське (Херсонська область)

### ***Крейда***

1. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
2. Шебелинське (Харківська область)
3. Крамторське (Донецька область)
4. Здолбунівське (Рівненська область)

### ***Мергель***

1. Бахчідарайське (АРК)
2. Амвросіївське (Донецька область)
3. Межигірсько-Дубовецьке (Івано-Франківська область)

### ***Глина***

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Гуменецьке (Хмельницька область)
3. Кривинське (Хмельницька область)
4. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
5. Шебелинське (Харківська область)
6. Краматорське (Донецька область)

7. Жовтокам'янське (Дніпропетровська область)
8. Григорівське (Миколаївська область)
9. Шкодовогірське (Одеська область)

### ***Опока***

1. Балка Мокра (Донецька область)

### ***Облицювальне каміння***

### ***Граніт, габро, лабродорит***

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Ясногірське (Рівненська область)
3. Омелянівське (Житомирська область)
4. Головинське (Житомирська область)
5. Сліпчицьке (Житомирська область)
6. Жижелівське (Вінницька область)
7. Тиврівське (Вінницька область)
8. Богуславське (Київська область)
9. Танське (Черкаська область)
10. Новоданилівське (Миколаївська область)
11. Кудашівське (Дніпропетровська область)

### ***Мармур***

1. Великокаменецьке (Закарпатська область)
2. Требушанське (Закарпатська область)
3. Білгород-Дністровське (Одеська область)

### ***Пісковик***

1. Застінківське (Тернопільська область)
2. Тербовлянське (Тернопільська область)
3. Буданівське (Тернопільська область)
4. Баницьке (Сумська область)
5. Різниківське (Донецька область)

### ***Кольорове та ювелірне каміння***

### ***Буриштин***

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Вільне (Рівненська область)

### ***Родоніт***

1. Прелучне (Івано-Франківська область)

### ***Онїкс мармуровий***

1. Калюсик (Хмельницька область)

### ***Топаз, берил, кварц***

1. Волинське (Житомирська область)



#### Мінеральні води

1. Плосківське (Закарпатська область)
2. Полянське (Закарпатська область)
3. Синяцьке (Закарпатська область)
4. Шаянське (Закарпатська область)
5. Сейминське (Закарпатська область)
6. Великолюбінське (Львівська область)
7. Моршинське (Львівська область)
8. Трускавецьке (Львівська область)
9. Верховинське (Івано-Франківська область)
10. Конопківське (Тернопільська область)
11. Новозбручанське (Тернопільська область)
12. Збручанське (Хмельницька область)
13. Степанське (Рівненська область)
14. Хмільницьке (Вінницька область)
15. Білоцерківське (Київська область)
16. Миронівське (Київська область)
17. Миргородське (Полтавська область)
18. Березівське (Харківська область)
19. Слов'янське (Донецька область)
20. Новопсковське (Луганська область)
21. Старобільське (Луганська область)
22. Лазурне (Запорізька область)
23. Кирилівське (Запорізька область)
24. Одеське (Одеська область)
25. Куяльницьке (Одеська область)
26. Коблевське (Одеська область)
27. Очаківське (Миколаївська область)
28. Генічеське (Херсонська область)
29. Євпаторійське (АРК)
30. Сакське (АРК)
31. Феодосійське (АРК)
32. Щербинське (Чернівецька область)
33. Чернівецьке (Чернівецька область)

#### Термальні води

1. Сакське (АРК)
2. Берегівське (Закарпатська область)

#### Лікувальні грязі

1. Євпаторійське (АРК)
2. Сакське (АРК)
3. Куяльник (Одеська область)
4. Дніпрівсько-Лиманське (Херсонська область)

## ДОДАТОК 4.

### МІСТА УКРАЇНИ

#### **Вінницька область:**

1. Вінниця
2. Хмільник
3. Жмеринка
4. Ладижин
5. Могилів-Подільський
6. Козятин

#### **Волинська область:**

1. Володимир-Волинський
2. Луцьк
3. Нововолинськ
4. Ковель

#### **Дніпропетровська область**

1. Кривий Ріг
2. Нікополь
3. Новомосковськ
4. Павлоград
5. Жовті Води
6. Дніпропетровськ
7. Дніпродзержинськ
8. Марганець
9. Орджонікідзе
10. Синельникове
11. Вільногірськ

#### **Донецька область:**

1. Донецьк

2. Шахтарськ
3. Маріуполь
4. Димитров
5. Артемівськ
6. Краматорськ
7. Слов'янськ
8. Макіївка
9. Єнакієве

10. Вугледар
11. Горлівка
12. Костянтинівка
13. Харцизьк
14. Ясинувата
15. Красноармійськ
16. Торез
17. Дружківка

#### **Житомирська область:**

1. Житомир
2. Бердичів
3. Новоград-Волинський
4. Коростень
5. Малин

#### **Закарпатська область:**

1. Ужгород
2. Мукачеве
3. Хуст
4. Берегове

**Запорізька область:**

1. Запоріжжя
2. Мелітополь
3. Бердянськ
4. Енергодар
5. Токмак

**Івано-Франківська область:**

1. Івано-Франківськ
2. Коломия
3. Калуш
4. Яремча
5. Ворохта

**Київська область:**

1. Київ
2. Бориспіль
3. Бровари
4. Переяслав-Хмельницький
5. Біла Церква
6. Фастів
7. Славутич

**Кіровоградська область:**

1. Кіровоград
2. Олександрія
3. Світловодськ
4. Знам'янка

**Луганська область:**

1. Луганськ
2. Алчевськ
3. Антрацит

4. Лисичанськ
5. Сєверодонецьк
6. Свердловськ
7. Красний Луч
8. Стаханов
9. Рубіжне
10. Краснодон
11. Первомайськ

**Львівська область:**

1. Львів
2. Червоноград
3. Борислав
4. Трускавець
5. Дрогобич
6. Стрий
7. Самбір

**Миколаївська область:**

1. Миколаїв
2. Первомайськ
3. Южноукраїнськ
4. Вознесенськ
5. Очаків

**Одеська область:**

1. Одеса
2. Білгород-Дністровський
3. Котовськ
4. Ізмаїл
5. Іллічівськ
6. Рені

**Полтавська область:**

1. Полтава
2. Лубни
3. Миргород
4. Комсомольськ
5. Кременчук

**Рівненська область:**

1. Рівне
2. Дубно
3. Кузнецовськ

**Сумська область:**

1. Суми
2. Шостка
3. Конотоп
4. Ромни
5. Лебедин
6. Охтирка
7. Глухів

**Тернопільська область:**

1. Тернопіль
2. Кременець
3. Чортків

**Харківська область:**

1. Харків
2. Лозова
3. Ізюм
4. Куп'янськ
5. Чугуїв

6. Люботин

7. Первомайський

**Херсонська область**

1. Херсон
2. Каховка
3. Нова Каховка
4. Скадовськ

**Хмельницька область:**

1. Хмельницький
2. Кам'янець-Подільський
3. Старокостянтинів
4. Шепетівка
5. Славута
6. Нетішин

**Черкаська область:**

1. Черкаси
2. Сміла
3. Умань
4. Ватутіне
5. Золотоноша

**Чернівецька область:**

1. Чернівці
2. Новодністровськ

**Чернігівська область:**

1. Чернігів
2. Ніжин
3. Прилуки



**АР Крим:**

1. Сімферополь
2. Севастополь
3. Джанкой
4. Керч
5. Феодосія

6. Судак
7. Алушта
8. Євпаторія
9. Саки
10. Ялта

**ДОДАТОК 5.*****Рекомендований план характеристики галузі промисловості***

1. Поняття галузі та рівень її розвитку.
2. Місце та значення галузі в економіці України.
3. Фактори розвитку галузі, сировинні ресурси, їх географія та характеристика.
4. Характеристика галузевої структури (структура, галузі, підгалузі, типи підприємств)
5. Територіальна характеристика галузі (принципи та фактори розміщення, характеристика окремих районів, вузлів (особливості структури, які причини зумовили їх виникнення)).
6. Проблеми та перспективи розвитку галузі.

**ДОДАТОК 6.****Рекомендований план характеристики АПК:**

1. Фактори формування і розвитку агропромислового комплексу: природні (рельєф, клімат, ґрунти, водні ресурси, лісові ресурси), соціально-економічні (ЕГП, трудові ресурси, рівень інтеграції, економічна ефективність)
2. Територіально-галузева структура сільського господарства:
  - 2.1. Рослинництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі, основні культури, основні галузі (овочівництво, картоплярство, садівництво тощо), основні с/г підприємства)
  - 2.2. Тваринництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі; основні породи, основні галузі (скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво, ставкове виробництво тощо), основні с/г підприємства)
  - 2.3. Види та типи сільськогосподарських підприємств
3. Аналіз територіально-галузевої структури харчової промисловості:
  - 3.1. Переробна ланка.
  - 3.2. Виробнича ланка (цукрова, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодоовочева, борошномельна, круп'яна, крохмале-патокова, спиртова, виноградарсько-виноробна галузі).
4. Аналіз обслуговуючих галузей та виробництва (частково легка, с/г машино- і тракторобудування, наукове обслуговування АПК, виробництво мінеральних добрив)
5. Проблеми та перспективи розвитку АПК.

## ДОДАТОК 7.

### **Паливна промисловість:**

*Науково-дослідні центри вугільної промисловості:* Донецький науково-дослідний вугільний інститут, науково-дослідний проектно-конструкторський і проектний інститут вугільної промисловості (Київ) та ін.

Нафтопереробка: Кременчук, Лисичанськ, Херсон, Надвірна, Дрогобич, Борислав, Львів, Бердянськ.

*Нафтопроводи:* Долина – Дрогобич; Гнідинці – Глинсько-Розбишівське родовище – Кременчук; Мічуринськ – Кременчук; Самара – Лисичанськ – Кременчук – Херсон з відгалуженням на Одесу; транс'європейський нафтопровід «Дружба».

*Нафтопродуктопроводи:* Кременчук – Київ; Кременчук – Кіровоград; Лисичанськ – Нижньодніпровськ; Дрогобич – Стрий.

*Науково-дослідні центри нафтової промисловості:* Науково-дослідний і проектний інститут нафтової промисловості (Київ), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ).

*Газопроводи:* Дашава – Стрий – Дрогобич; Шебелинка – Харків; Шебелинка – Брянськ; Шебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Одеса – Кишинів; Косів – Чернівці.

*Науково-дослідні центри газової промисловості:* Івано-Франківський інститут нафти і газу, Інститут газу АН України (Київ).

### **Електроенергетика:**

*Теплові електростанції:* ДРЕС – Запорізька (3,6 млн.кВт, Енергодар), Вуглегірська (3,6 млн.кВт, Донецька область), Криворізька (3,0 млн. кВт), Зміївська (2,4 млн.кВт, Харківська область), Бурштинська (2,4 млн.кВт, Івано-Франківська область), Луганська (2,0 млн.кВт, м. Щастя Луганська обл.), Старобешівська (2,0 млн.кВт, Донецька, область), Придніпровська (1,8 млн.кВт, Дніпропетровська область), Слов'янська (1,8 млн.кВт, Донецька область), Ладизинська (1,8 млн.кВт, Вінницька область), Трипільська (1,6 млн.кВт, м.Українка Київської області), Курахівська (1,46 млн.кВт, Донецька область), Пітерівська (перша в Україні, Донецька область), Добротвірська (Львівська область), Зуївська (Донецька область), Северодонецька (Луганська область), Дніпродзержинська (Дніпропетровська область), Київська ТЕЦ-5 (700 тис. кВт), Дарницька, Київська ТЕЦ-6, Харківська ТЕЦ-5, Одеська, Калуська, Краматорська.

*Гідроелектростанції:* Дніпровський каскад – Київська (в м. Вишгород), Канівська, Кременчуцька (в м. Світловодськ), Дніпродзержинська, Дніпрогес (у м. Запоріжжя), Каховська, Ташлицька ГЕС (1,8 млн.кВт, на р. Південний Буг), Теремле-Ріцька ГЕС (Закарпатська область), Київська ГАЕС (перша в колишньому СРСР), Дністровська ГЕС-ГАЕС, Костянтинівська ГЕС-ГАЕС (Миколаївська область).

*Атомні електростанції:* Південноукраїнська (м. Южноукраїнськ), Запорізька (м. Енергодар), Рівненська (м. Кузнецовськ), Хмельницька (в м. Нетішин).

*Науково-дослідні центри електроенергетики:* інститут електродинаміки АН України, Інститут технічної теплофізики НАН України, Київський політехнічний інститут та ін.

## ДОДАТОК 8.

### **Чорна металургія**

*Гірничо-збагачувальні комбінати* (виробництво конгломератів та окатишів): Центральний, Південний, Північний і Миколаївський (усі чотири в Кривому Розі), Полтавський (у Комсомольську), Інгулецький (Дніпропетровська область), Комиш-Бурунський (АРК).

*Центри виплавки чорних металів:* Кривий Ріг (металургійний комбінат), Дніпропетровськ (металургійний завод), Макіївка (металургійний комбінат), Маріуполь (металургійний комбінат «Азовсталь»), Запоріжжя (металургійний комбінат «Запоріжсталь»), Дніпровський металургійний комбінат (Запоріжжя), Єнакієве (металургійний завод), Алчевськ (металургійний комбінат), Дніпродзержинськ, Донецьк, Одеса.

*Електроферосплавне виробництво:* Запоріжжя, Нікополь, Стаханов.

*Виробництво труб:* Нікополь (Південнотрубний завод), Харцизьк, Новомосковськ, Дніпропетровськ, Маріуполь, Луганськ.

*Вторинна обробка чорних металів:* Дніпропетровськ, Костянтинівка, Луганськ.

*Коксохімія:* Авдіївка, Кривий Ріг, Маріуполь, Макіївка, Дніпродзержинськ, Донецьк, Горлівка, Єнакієве, Стаханов, Краматорськ, Запоріжжя.

*Виробництво вогнетривів:* Часів Яр, Горлівка, Красногорівка (Донецька область), Христофорівка (Дніпропетровська область), Запоріжжя.

*Науково-дослідні та проектні установи чорної металургии* (всього 17): — Український науково-дослідний інститут металів (Харків), Науково-дослідний і проектний інститут металургійної промисловості (Харків), Науково-дослідний інститут чорної металургії (Донецьк), Інститут чорної металургії (Дніпропетровськ), Інститут спеціальних сталей, сплавів і феросплавів (Запоріжжя).

### **Кольорова металургія.**

*Алюмінієва промисловість:* Миколаївський глиноземний завод, Запорізький алюмінієвий завод, Свердловський (Луганської обл.) завод алюмінієвих сплавів, Броварський завод алюмінієвих будівельних конструкцій.

*Цинкова промисловість:* Костянтинівка (завод «Укрцинк», Донецька область).

*Магнієва промисловість:* Калущ, Запоріжжя.

*Титанова промисловість:* Запоріжжя, Іршанський ГЗК (Житомирська область), Самотканський ГЗК (Дніпропетровська обл.), Кримський завод двоокису титану (м. Красноперекопськ у Криму).

*Виплавка ртуті* (живого срібла): Микитівський ртутний комбінат (м. Горлівка, Донецька область).

*Нікелева і феронікелева промисловість:* Побузьке (Кіровоградська область, нікелевий завод).

*Кремнієве виробництво* (кристалічний): на Дніпровському алюмінієвому заводі (Запоріжжя).

*Свинець (олово), вторинне виробництво:* на заводі «Укрцинк» (Костянтинівка).

*Золото:* Травневе (Савранський район Одеської обл.), Мужієвське, що поблизу Берегово (золото, поліметали – свинець і цинк), Сауляк – неподалік Рахова Закарпатської обл.

*Виплавка інших вторинних кольорових металів:* Донецьк, Харків, Одеса, Київ.

*Обробка кольорових металів:* Бахмутський завод імені Ківрінга (мідний і латунний прокат).

*Виплавка твердих сплавів:* Торез (завод наплавочних твердих сплавів), Світловодськ (завод рідкісних металів, Кіровоградська обл.).

*Електродна промисловість:* Запоріжжя (Дніпровський електродний завод).

*Науково-дослідні установи кольорової металургії:*

Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут титану (Запоріжжя), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут вторинних кольорових металів (Донецьк), Артемівська філія Державного науково-дослідного проектного і конструкторського інституту сплавів та обробки кольорових металів.

## **ДОДАТОК 9.**

### ***Машинобудівний комплекс України***

*Тракторне машинобудування:* Харків (трактори, тракторні шасі), Дніпропетровськ, Київ (завод тракторних деталей), Кіровоград, Мелітополь і Вінниця (заводи тракторних гідроагрегатів), Чугуїв (завод паливної апаратури).

*Сільськогосподарське машинобудування:* Дніпропетровськ і Тернопіль (бурякозбиральні комбайни), Херсон (зерно- і кукурудзозбиральні комбайни), Олександрія (зернозбиральні комбайни), Одеса, Київ, Бердянськ, Слов'янськ (грунтообробні машини), Бердянськ (жнивarki), Львів (хімсільгоспмашини), Кіровоград (сівалки).

*Машинобудування для тваринництва і кормовиробництва:* Ніжин (завод «Ніжинсільмаш»), Коломия (завод «Коломиясільмаш»), Умань (виробниче об'єднання «Уманьферммаш»), Бердянськ, Біла Церква, Ковель, Рожище (Волинська область), Новоград-Волинський (Житомирська область, завод сільськогосподарського машинобудування).

### ***Приладобудування.***

Прилади для контролю і регулювання технологічних процесів: Івано-Франківськ (приладобудівний завод), Харків (завод контрольно-вимірювальних приладів), Київ, Луцьк, Могилів-Подільський.

*Електровимірювальні прилади:* Київ (виробниче об'єднання «Точелектроприлад»), Житомир (завод «Електровимірювач»), Львів (завод «Львівприлад»), Северодонецьк.

*Радіовимірювальні прилади:* Львів, Ужгород, Київ. Прилади для механізації та автоматизації: Кіровоград, Умань, Харків.

*Обчислювальна техніка:* Київ (виробниче об'єднання «Електронмаш»), Северодонецьк (науково-виробниче об'єднання «Імпульс»), Вінниця, Чернівці, Одеса.

*Оптичні та оптико-механічні прилади й апаратура:* Суми (виробниче об'єднання «Електрон» – електронно-оптичні прилади), Харків, Одеса, Ізюм.

### ***Електротехнічна промисловість.***

*Виробництво трансформаторів:* Запоріжжя (силові трансформатори), Хмельницький (трансформатори загального призначення).

*Виробництво генераторів:* Харків (завод «Електроважмаш» – генератори для парових і гідравлічних турбін).

*Виробництво електромашин:* Нова Каховка (електромашинобудівний завод).

*Виробництво електромоторів:* Полтава (завод «Електромотор»).

*Виробництво побутової електротехніки:* Тернопіль (об'єднання «Ватра»).

*Виробництво кабелю:* Харків, Одеса, Донецьк, Київ, Кам'янець-Подільський, Бердянськ.

*Виробництво електроізоляційних матеріалів:* Слов'янськ, Львів, Первомайськ (Житомирська обл.).

***Транспортне машинобудування.***

*Автомобілебудування:* Кременчук (великовантажні автомобілі КраЗ), Запоріжжя і Луцьк (легкові), Львів (автобуси і автонавантажувачі), Черкаси та Бориспіль (автобуси «Богдан», «Еталон»).

*Автоскладання:* Луганськ, Сімферополь, Ужгород.

*Виробництво автозапчастин:* Краснодон, Чернігів.

*Виробництво тролейбусів:* Київ, Дніпропетровськ, Львів, Чернігів.

*Виробництво карданних валів:* Херсон.

*Виробництво мотоциклів:* Київ (МТ-10 «Дніпро» і «Дніпро-72»).

*Виробництво мопедів:* Львів («Верховина»).

*Виробництво велосипедів:* Харків, Чернігів.

*Суднобудування:* Миколаїв, Херсон, Київ, Керч.

*Локомотивобудування:* Луганськ (виробниче об'єднання «Жовтневої революції» - тепловозобудування, виробництво трамваїв, дизель- та електропоїздів), Харків (завод транспортного машинобудування), Дніпропетровськ (виробництво електровозів).

*Вагонобудування:* Дніпродзержинськ, Кременчук, Стаханов, Маріуполь.

*Моторобудування:* Харків (завод «Серп і Молот»).

*Літакобудування:* Київ (літаки КБ ім. Антонова – «Антей», «Руслан», «Мрія»), Харків (літаки КБ ім. Туполева).

*Ракетно-космічна промисловість:* Дніпропетровськ (КБ «Південне», НПО «Південний машинобудівний завод», стратегічні ракети СС-18 і численні супутники), Харків (завод «Хартрон»).

***Верстатобудівна промисловість.***

*Виробництво верстатів:* Харків (завод агрегатних верстатів та верстатобудівний завод), Київ (завод верстатів-автоматів), Краматорськ (завод важкого верстатобудування), Павлоград (завод ливарних машин), Івано-Франківськ (завод «Автоливмаш»), Городок та Дніпропетровськ (верстатобудівні заводи з виробництва деревообробних верстатів), Одеса, Бердичів, Черкаси (верстатобудівні заводи).

*Виробництво ковальсько-пресового устаткування:* Дніпропетровськ (завод великих пресів), Одеса, Хмельницький, Роздільна, Стрий.

***Інструментальна промисловість.***

*Виробництво штучних алмазів та абразивних матеріалів:*

Полтава, Львів, Запоріжжя, Київ, Іршава (Закарпатська обл.).

*Виробництво метало- і деревообробних інструментів:* Запоріжжя, Хмельницький, Вінниця, Харків, Кам'янець-Подільський, Луганськ.

***Будівельно-шляхове та комунальне машинобудування.***

*Виробництво дорожніх і землерийних машин:* Київ (завод «Червоний екскаватор»), Слов'янськ (завод шляхових машин), Бердянськ (завод шляхових машин), Дрогобич (виробниче об'єднання кранобудування), Харків (бульдозери виробничого об'єднання «Шлях машина»), Дніпропетровськ (завод шляхових машин).



*Виробництво устаткування для промисловості будівельних матеріалів:* Коростень, Лисичанськ.

***Виробництво устаткування для комунального господарства:***

Прилуки, Мелітополь, Турбів (Вінницька обл.), Київ. Виробництво устаткування для різних галузей промисловості.

*Для хімічної промисловості:* Бердичів (завод «Прогрес» — багатоярусні фільтри), Суми (технологічні лінії для виробництва слабкої азотної кислоти), Сніжне (Донецька обл., завод хімічного машинобудування), Полтава (завод емальованного хімічного устаткування), Львів, Свеса (Сумська обл.), Павлоград (Дніпропетровська обл.), Фастів.

*Для виробництва полімерів:* Київ (виробниче об'єднання «Більшовик»), Дніпропетровськ, Бахмач (Чернігівська обл.).

*Гірничошахтне та гірничорудне машинобудування:* Дружківка, Донецьк, Харків, Горлівка, Конотоп, Ясинувата (Донецька обл.).

*Металургійне машинобудування:* Краматорськ (Новокраматорський і Старокраматорський машинобудівні заводи випускають прокатні стани), Маріуполь (виробниче об'єднання «Маріупольважмаш» випускає конвертори), Дніпропетровськ (завод металургійного устаткування), Лутугіне (Луганська обл.), Слов'янськ.

*Для харчової промисловості:* Карлівка (Полтавська обл.), Одеса, Сміла (Черкаська обл.), Київ, Калинівка (Вінницька обл.), Білопілля (Сумська обл.).

*Для легкої промисловості:* Чернівці, Кам'янка (Черкаська обл.), Харків, Київ, Васильків, Донецьк, Дніпропетровськ.

*Енергетичне машинобудування:* Харків (виробниче об'єднання «Харківський турбінний завод» випускає парові турбіни для АЕС).

*Машинобудування для папероробної промисловості:* Дніпропетровськ (виробниче об'єднання важкого папероробного машинобудування).

*Поліграфічне машинобудування:* Одеса (завод поліграфічних машин).

*Металообробна промисловість:* Дніпропетровськ, Маріуполь, Житомир, Донецьк (у всіх — заводи металокопюнкцій), Київ (завод столових наборів).

## **ДОДАТОК 10.**

### ***Гірничо-хімічна промисловість.***

*Добування сірки:* родовища — Немирівське, Язівське (Яворівський район), Любенське (Городоцький район), Роздольське (Миколаївський район), Жидачівське (Жидачівський район) — Львівська область, Тлумацьке (Івано-Франківська область), Загайпільське (Івано-Франківська область); Роздольський і Яворівський гірничо-хімічні комбінати.

*Добування калійної солі:* Калуш-Голинське, Стебниківське, Дрогобицьке, Тростянецьке, Бориславське, Доброгостівське, Моршинське.

*Добування кухонної солі:* Слов'янське, Артемівське (обидва — Донецька область), Єфремівське (Харківська область), Роменське (Сумська область), Солотвинське (Закарпатська область), Дрогобицьке (Львівська область), Долинське, Болехівське (обидва — Івано-Франківська область), Генічеське (Херсонська область).

*Фосфатидна сировина:* Слов'яно-Бахмутське (Донецька обл.), Ізюмське (Харківська обл.), Незвиське (Івано-Франківська обл.), Кролевецьке (Чернігівська обл.), Стремгородське (Житомирська область).

*Карбонатна сировина:* крейда – Райгородське, Голосняківське (обидва – Слов'янський район Донецької обл.), Білогорівське, Лисичанське (Луганська обл.); вапняк – Краснощокінське (околиця м. Красний Кут Луганської обл.), Дубовецьке (Галицький район Івано-Франківської області).

*Барит:* Беганське, Берегівське, Рахівське, Лопоське — околиця с. Кваси Рахівського району (всі – Закарпатська обл.), Лостунське (верхів'я р. Чорний Черемош), Мокроволноваське, Камишеваське, Іскрівське, Дальнє, Тепле (всі – Донецької області).

*Борні руди* (турмалін і домортъерит): Вигорлат-Гутиньське пасмо, Чоп-Мукачівська западина, Керченський півострів (оз. Чокракське), Бахмутська западина.

*Природна мінеральна фарбова сировина:* глинисті вохри (переважно жовтий і червоний колір) – Яснополянське (поблизу Краматорська Донецької обл.), Марківське (Луганська обл.), Сухокам'янське (Ізюмський район Харківської обл.), Криворізьке, Кам'янське (Сумська обл.), Новоселицьке, Чернянське (обидва – Виноградівський район Закарпатської обл.), Іршавське (Закарпатська обл.);

залізоокисні фарбові руди – Криворізьке (вишнево- або бурувато-червоний колір), Кам'янське Сумської обл. (коричнево-бурого кольору), Рівненське, Костопільське, Сарненське (Рівненська обл.), Сімпільське (Чернігівська обл.);

карбонатна фарбова сировина (коричневий колір) – Наниківське та Імаретське (Білогірський район АРК), Арматлуське (Бахчисарайський район АРК), Кам'янка (біля с. Ільниця Іршавського району), Ільниця (поблизу Іршави), Ділок (за 12 км, на схід від Мукачево) – всі Закарпатська обл., зелені глауконітові піски – Мокротинське (Жовківський район Львівської обл.), річище р. Дністер у Хмельницькій обл.

*Графіт:* Завалівське (Кіровоградська обл.), Петрівське (Кіровоградська обл.), Маріупольське.

### **Основна хімія.**

*Виробництво азотних добрив* – на базі коксохімії: Горлівка (азотно-туковий завод), Дніпродзержинськ (азотно-туковий завод); на базі природного газу: Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає гранульовану аміачну селітру), Черкаси, Рівне.

*Виробництво фосфатних добрив:* Одеса (суперфосфатний завод), Вінниця (суперфосфатний завод, хімічний завод, де є цех грануляції суперфосфату), Суми (виробниче об'єднання «Хімпром», де вперше в колишньому СРСР почали виробляти кормові знефторені фосфати), Костянтинівка (найбільший у колишньому СРСР суперфосфатний цех).

*Виробництво калійних добрив:* Калуш, Стебник.

*Виробництво сірчаної кислоти:* Суми, Вінниця, Одеса, Костянтинівка.

*Виробництво азотної кислоти:* Донецьк (завод синтетичної азотної кислоти).

*Виробництво соди:* Красноперекопськ (ЗАТ «Кримський содовий завод»); у Слов'янську (виробниче об'єднання «Хімпром») та Лисичанську (содовий завод) підприємства з виробництва соди не працюють.

*Виробництво броду:* Саки (бромний завод), Красноперекопськ (бромний завод).

*Промисловість органічного синтезу* (хімія органічного синтезу):

Северодонецьк, Лисичанськ, Горлівка, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Бердянськ, Миколаїв, Івано-Франківськ.

### ***Виробництво полімерних матеріалів.***

*Виробництво пластмас і синтетичних смол:* Донецьк, Запоріжжя, Луцьк, Черкаси (виробниче об'єднання «Азот» виробляє іонообмінні смоли), Северодонецьк.

*Виробництво пластмас:* Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

*Виробництво хімічних волокон і ниток:* Київ (виробниче об'єднання «Хімволокно» випускає віскозне і капронове волокно), Черкаси, Чернігів, Житомир, Сокаль.

*Виробництво капролактаму, поліетилену, поліхлорвінілових смол, полістиролу, вінілацетату:* Горлівка (виробниче об'єднання «Стирол» випускає полістирол), Калуш (виробниче об'єднання «Хлорвініл» випускає поліхлорвінілові смоли), Первомайський (Харківська обл., виробниче об'єднання «Хімпром» випускало поліхлорвініл; в даний час не працює), Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає капролактаму, вінілацетат, поліетилен), Дніпродзержинськ (виробниче об'єднання «Азот» випускає полістирол, поліхлорвініл), Черкаси.

### ***Переробка полімерних матеріалів.***

*Виробництво шин:* Дніпропетровськ (виробниче об'єднання «Дніпрошина»), Біла Церква (виробниче об'єднання «Росава» з виробництва шин і гумоазбестових виробів), Бровари.

*Гумоазбестова промисловість:* Біла Церква, Копичинці (Тернопільська обл.), Дубно (Рівненська обл.), Суми, Одеса, Горлівка, Донецьк, Луцьк, Чернівці.

*Вироби з пластмаси:* Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

*Переробка пластмас:* Сімферополь, Бровари, Київ, Луцьк.

*Лакофарбова промисловість:* Дніпропетровськ, Маріуполь, Донецьк, Харків, Кривий Ріг, Київ, Ніжин, Львів, Борислав, Одеса, Мелітополь, Гуляйполе, Кіровоград, Мала Виска (Кіровоградська обл.), Рубіжне (Луганська обл., анілінофарбовий завод), Чернівці.

*Хіміко-фотографічна промисловість:* Шостка (випускало кіно-, фото- та магнітну плівку для всього СРСР, на тепер припинило своє існування).

*Побутова хімія:* Хмельницький, Рівне, Коростень, Славути, Конотоп (Сумська обл.), Ужгород, Сімферополь, Могилів-Подільський, Кременець, Луцьк, Чернівці.

*Нафтохімічна промисловість:* Львів, Херсон, Бердянськ, Дзержинськ, Дрогобич, Івано-Франківськ, Київ.

*Науково-дослідні та проектні установи хімічної і нафтохімічної промисловості:* Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут хімічної промисловості (Харків), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ), Науково-дослідний інститут основної хімії (Харків), Український науково-дослідний інститут пластмас (Донецьк) та ін.

## **ДОДАТОК 11.**

### **Легка промисловість України**

*Виробництво бавовняних тканин і пряжі:* Херсон, Тернопіль, Донецьк (усі бавовняні комбінати), Київ, Нововолинськ (Волинська обл.), Долина (Івано-Франківська обл.), Макіївка (Донецька обл.), Полтава, Львів (усі бавовнопрядильні фабрики), Чернівці (текстильне об'єднання), Нікополь (ниткова фабрика).

*Виробництво вовняних тканин:* Луганськ (тонкосуконний комбінат), Чернігів (камвольно-суконний комбінат), Дунаївці (Хмельницька обл.), Одеса (обидві – вовняні фабрики), Кривий Ріг (вовнопрядильна фабрика).

*Виробництво шовкових тканин:* Київ, Дарниця, Черкаси (усі – шовкові комбінати), Луцьк (фабрика меланжевих шовкових тканин).

*Виробництво лляних тканин:* Рівне, Житомир (обидва-льонокомбінати), Радомишль, Овруч (Житомирська обл.), Стара Вишівка (Волинська обл.), Калуш (Івано-Франківська обл.) – усі заводи первинної обробки льону.

*Виробництво трикотажних виробів:* Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Львів, Запоріжжя, Чернівці, Ужгород, Миколаїв (в усіх – трикотажні фабрики), Горлівка (фабрика трикотажного полотна), Мукачеве (фабрика білизняного трикотажу), Орджонікідзе (Дніпропетровська обл., трикотажна фабрика). *Виробництво панчішно-шкарпеткових виробів:* найбільші центри Київ, Харків, Чернівці, Донецьк, Львів, Житомир, Рубіжне.

*Швейна промисловість:* Київ (швейне об'єднання «Україна»), Харків (швейне об'єднання), Одеса (швейне об'єднання), Львів (виробниче об'єднання «Маяк»), Дрогобич (виробниче об'єднання «Зоря»), Чернівці (виробниче об'єднання), Переяслав-Хмельницький, Миколаїв, Кіровоград, Луганськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Донецьк (у всіх швейні фабрики).

*Шкіряна промисловість:* Львів, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Чернівці, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Бердичів, Коростишів (Житомирська обл.), Ірпінь, Васильків (Київська обл.), Ромни, Глухів (Сумська обл.), Дніпропетровськ, Слов'янськ, Сімферополь (шкіргалантерейна фабрика), Вознесенськ (Миколаївська обл.)

*Виробництво взуття:* Луганськ, Київ, Львів, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Васильків, Миколаїв, Бердичів, Запоріжжя, Мукачеве, Лубни (Полтавська обл.).

*Хутрова промисловість:* Тисмениця (Івано-Франківська обл. виробниче об'єднання «Тисмениця»), Харків (хутрове виробниче об'єднання), Заліщики (Тернопільська обл.), Івано-Франківськ, Львів, Жмеринка (Вінницька обл.), Житомир, Київ, Дніпродзержинськ, Одеса, Чигирин (Черкаська обл.), Прилуки.

*Науково-дослідні установи легкої промисловості:* Український науково-дослідний інститут текстильної промисловості, Український науково-дослідний інститут по переробці штучних і синтетичних волокон, Український науково-дослідний інститут швейної промисловості, Науково-дослідний інститут шкіряно-взуттєвої промисловості, Київський технологічний інститут легкої промисловості (усі – в Києві).

## **ДОДАТОК 12.**

### **Рекомендований план характеристики економічного району**

1. Оцінка ЕГП та СГП району (загальні відомості про район, площа, склад, особливості формування, спеціалізація, історичні особливості формування).
2. Оцінка природних умов та ресурсів для розвитку економіки району.
3. Оцінка демографічної ситуації в районі (населення, розселення та трудові ресурси).
4. Загальна характеристика господарства району.

- а) характеристика промисловості;
  - б) характеристика сільського господарства;
  - в) характеристика транспорту;
  - г) характеристика невиробничої сфери;
5. Суспільно-географічні мезорайони. Господарські вузли та центри.
  6. Суспільно-географічні зв'язки із іншими районами та країнами.
  7. Проблеми та перспективи розвитку району.

### **ДОДАТОК 13.**

#### **Промисловість будівельних матеріалів**

*Червоні і рожеві граніти:* Вільшанське (Київська обл.), Коростенське (Житомирська обл.), Городецьке, Корсунське (Черкаська обл.), Тарасівське, Новоукраїнське (Кіровоградська обл.), Токівське, Карачунське (Дніпропетровська обл.), Кам'яномогильське (Донецька), Олександрівське, Новоданилівське (Миколаївська обл.).

*Сірі граніти:* Трикратницьке, Софіївське, Костянтинівське (Миколаївська обл.), Хлібодарівське (Донецька обл.), Бобринецьке (Кіровоградська обл.), Жовтнєве (Дніпропетровська обл.), Янцевське, Житомирське, Крошнянське (Запорізької обл.).

*Лабрадорити:* Головінське, Турчинське, Горбулівське, Володарсько-Волинське (Житомирська обл.).

*Базальти:* Берестовецьке, Базальтове, Костопільське, Рафалівське (Рівненська обл.).

*Мармуровий вапняк і мармур:* Діловецьке, Малий Розис, Довгорунь, Рахівське (Закарпатська обл.), Негребівське (Київська обл.), Кадиківське, Чоргунське (АРК).

*Гіпс та ангідрит:* Бахмутське, Майорівське, Михайлівське (Донецька обл.), Лисичанське (Луганська обл.), Корульське (Харківська обл.).

*Карбонатно-цементна сировина:* Амвросіївське, Краматорське (Донецька обл.), Бахчисарайське (АРК), Миколаївське, Рава-Руське (Львівська обл.), Здолбунівське (Рівненська обл.), Шебелинське (Харківська обл.), Гуменецьке (Хмельницька обл.).

*Трепел і опока:* Михайлівське (Миколаївська обл.), Придністровське (Вінницька обл.).

*Каолін:* Просянське (Дніпропетровська обл.), Глуховецьке (Вінницька обл.), Корецьке (Рівненська обл.).

*Кварцити і кварцисті пісковики:* Овруцьке (Житомирська обл.), Баницьке (Сумська обл.).

*Скляні піски:* Новоселівське, Берестовеньківське (Харківська обл.), Авдіївське, Михайлівське (Донецька обл.), Папірнянське, Глібівське (Чернігівська обл.), Великоглибовицьке, Задвір'ївське (Львівська обл.).

*Виробництво керамзиту і термозиту (шлакова пемза):* Керч, Одеса, Київська, Львівська, Житомирська, Харківська області.

*Виробництво щебеню:* Гнівань (Вінницька обл., каменедробильний завод), Токівка (Дніпропетровська обл., каменедробильний завод).

*Виробництво цементу:* Амвросіївка (п'ять підприємств), Краматорськ, Єнакієве (завод), Дніпродзержинськ (завод), Кривий Ріг (завод), Балаклея (цементно-шиферний комбінат), Новгород-Сіверський, Кам'янець-Подільський (завод), Здолбунів (цементний і азбестоцементний завод), Миколаїв (Львівська обл., цементно-гірничий комбінат),



Бахчисарай, Ольшанський (Миколаївська обл., завод), Одеса, Ямниця (біля Івано-Франківська, цементно-шиферний комбінат).

*Виробництво стінових матеріалів:*

*Глиняна цегла:* Ірпінь (Київська обл.), Запоріжжя, Полтава, Чернівці, Івано-Франківськ, Коломия.

*Силікатна цегла:* Херсон, Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Черкаси, Чернігів, Красний Лиман (Донецька обл.), Трипілля (Київська обл.), Ладижин (Вінницька обл.), Розвадів (Львівська обл.).

*Силікатні вироби:* Суми, Миколаїв, Білгород-Дністровський, Славута (Хмельницька обл.).

*Виробництво нерудних будівельних матеріалів:* Запоріжжя, Житомир, Кривий Ріг, Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Гнівань, Коростень, Кременчук, Хуст.

*Виробництво теплоізоляційних виробів:* Київський, Запорізький, Маріупольський, Донецький заводи.

*Виробництво будівельної кераміки:* Львів, Харків (керамічні заводи), Бахмут (Артемівськ Донецька обл., завод керамічних труб), Слов'янськ.

*Інші підприємства будівельної промисловості:* Одеса (завод з виробництва лінолеуму, комбінат покрівельних матеріалів), Виноградове (завод пластмасових сантехнічних виробів), Харків (завод метлахської плитки).

*Науково-дослідні та проектні установи будівельної індустрії:* Південдіпроцемент (Харків), Науково-дослідний інститут будівельних матеріалів і виробів (Київ), Державний проектний інститут будівельних матеріалів (Київ).

*Виробництво скла:* Бахмут, Лисичанськ (склоробний завод), Костянтинівка (завод «Автоскло», механізований склоробний завод, Київ (завод художнього скла), Львів, Одеса, Запоріжжя, Херсон (завод скловиробів, склотарний завод), Стрий, Керч (завод скловиробів), смт. Буча (Київська обл.).

*Науково-дослідний центр скляної промисловості:* Науково-дослідний інститут автоскла (Костянтинівка Донецької обл.).

*Виробництво порцеляни:* Коростень (порцеляновий завод столового посуду); Довбиш (Житомирська обл.), Борислав, Тернопіль, Полонне (Хмельницької обл.) — усі чотири порцелянові заводи випускають чайно-кавовий посуд; Баранівка, Бродниця (Житомирська обл.), Дружківка (Донецька обл.), Полтава, Кіровоград, Суми, Синельникове (Дніпропетровська обл.).

*Науково-дослідний центр порцеляно-фаянсової промисловості:* Український науково-дослідний інститут порцеляно-фаянсової промисловості (Київ).

## **ДОДАТОК 14.**

### **Лісовиробничий комплекс (ЛВК)**

#### ***Лісозаготівля:***

*Лісопильна промисловість:* в Карпатах — Чернівці, Берегомет (Чернівецька обл.), Вигода, Надвірна (Івано-Франківська обл.), Сколе, Стрий (Львівська обл.), Рахів, Свалява (Закарпатська обл.); в Поліссі — Ківерці, Костопіль, Сарни, Ковель.

#### ***Механічна обробка деревини:***

*Фанерна промисловість:* зосереджені переважно в Західному регіоні України — Львів, Костопіль (Рівненська обл.), Чернівці, Київ.

*Виробництво деревно-стружкових плит (ДСП)* сконцентроване в таких центрах, як Костопіль, Свалява, Київ та інші.

*Виробництво сірників:* смт. Березне (Рівненська обл.).

*Меблева промисловість:* найбільші підприємства розташовані у Києві, Харкові, Львові, Мукачеві, Одесі, Луганську, Донецьку.

***Хімічна переробка деревини:***

*Підприємства целюлозно-паперової промисловості є в Києві (картонно-паперовий комбінат), Рахові (картонна фабрика), Херсоні (целюлозний завод), Ізмаїлі (целюлозно-картонний завод), Корюківці Чернігівської обл. (фабрика технічних паперів), Малині Житомирської обл. (паперова фабрика), Понинці (Хмельницька обл.), Рубіжному (картонно-тарний комбінат, Луганська обл.).*

Лісохімічний підкомплекс включає в себе гідролізу, дубильно-екстрактну промисловість, гідроенергетичне (суха перегонка деревини), каніфольно-терпентинне, хвойно-ефірне і дьогте-курильне виробництво.

*Основними центрами лісохімії є Київ, Коростень (Житомирської обл.), Славута (Хмельницької обл.), Великий Бичків, Свалява, Перечин (Закарпатської обл.), Вигода (Івано-Франківської області).*

## **ДОДАТОК 15.**

### **Транспортний комплекс**

#### ***Основні залізничні магістралі:***

- Москва-Харків-Сімферополь
- Донецьк-Куп'янськ-Москва
- Донецьк-Харків-Курськ-Москва
- Одеса-Київ-Москва
- Москва-Курськ-Харків-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Хелм
- Москва-Конотоп-Київ-Львів-Чоп-Західна Європа
- Львів-Перемишль
- Одеса-Роздільна-Тираспіль-Кишинів
- Кривий Ріг-Дніпропетровськ-Дебальцеве
- Київ-Дніпропетровськ-Донецьк
- Харків-Дніпропетровськ-Херсон

#### ***Великі залізничні вузли:***

Київ, Харків, Лозова, Фастів, Ясинувата, Волноваха, Дебальцеве, Жмеринка, Ковель, Шепетівка, Синельникове, Знам'янка, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Полтава, Бахмач, Конотоп, Джанкой, Мелітополь, Коростень, Козятин, Львів, Стрий, Ворожба, ім. Тараса Шевченка (м. Сміла, Черкаська обл.), Сарни, Здолбунів, Синельникове, Іловайськ.

*Головні сортувальні станції:* Основа (у Харкові), Нижньдніпровськ-Вузол (у Дніпропетровську), Дарниця (у Києві), Ясинувата (поблизу Донецька).

#### ***Головні автомобільні магістралі міждержавного значення:***

- Москва-Київ-Львів-Ужгород-Західна Європа
- Москва-Харків-Сімферополь-Севастополь
- Київ –Харків-Ростов-на-Дону
- Одеса-Київ-Санкт-Петербург
- Одеса-Миколаїв-Херсон-Мелітополь-Маріуполь-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Люблін

- Краків-Львів-Сарни-Барановичі
- Брест-Ковель-Луцьк-Тернопіль-Чернівці-Бухарест
- Львів-Люблін-Варшава
- Одеса-Тираспіль-Кишинів
- Харків-Полтава-Кременчук-Кіровоград-Кишинів

### **Трубопровідний транспорт**

*Газопроводи (транзитні):*

- Союз
- Братерство (Долина-Словаччина-Чехія)
- Уренгой-Помари-Ужгород-Західна Європа
- Дашава-Київ-Москва
- Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига
- Шебелика-Полтава-Москва
- Шебелинка-Дніпропетровськ-Кр.Ріг-Кишинів

*Нафтопроводи (транзитні):*

- Дружба
- Самара-Лисичанськ-Кременчук-Херсон (з відгалуженням на Одесу)
- Баку-Супса-Одеса-Броди-Гданськ
- Грозний-Луганськ-Лисичанськ

*Аміакопровід: Тольятті-Горлівка-Одеса*

*Етіленопровід: Калуш-Тисауйварош*

### **Водний транспорт**

*Чорноморські порти:* Одеса, Іллічівськ, Південний, Миколаїв, Херсон, Севастополь, Ялта, Феодосія, Євпаторія, Очаків, Скадовськ, Білгород-Дністровський.

*Азовські порти:* Маріуполь, Бердянськ, Керч, Генічеськ.

*Дунайські порти:* Рені, Ізмаїл, Кілія, Усть-Дунайськ (Вилкове).

*Паромні переправи:*

- Іллічівськ-Варна (Болгарія)
- Одеса-Батумі-Поті (Грузія)
- Одеса-Хайфа (Ізраїль)
- Керч-Тамань (Росія)
- Євпаторія-Трабзон (Туреччина)
- Іллічівськ-Стамбул (Туреччина)

*Річкові порти:*

*На Дніпрі:* Київ, Канів, Черкаси, Кременчук, Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Нікополь, Нова Каховка, Херсон.

*На Десні:* Чернігів.

*На Південному Бугу:* Миколаїв.

*На Дністрі:* Білгород-Дністровський.

**ДЛЯ ПОДАТОК**

**ДЛЯ ПОДАТОК**



Навчально-методичне видання

Підписано до друку 09.09.2013 р. Формат . Папір офсетний.

Друк ризографічний. Умов. друк. арк. . Обл.-вид. арк.

Наклад прим. Зам. № .... Ціна договірна.

Надруковано: